Anul XX. Martie—Aprilie 1930 Nr. 3—4.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an **200 Lei.** Pe o jumătate de an **100 Lei.**
Un număr **15 Lei.**

MINUNEA ÎNVIERII.

Minunea, ca şi prorocia, este un semn al revelaţiunei dumnezeeşti, şi în special cheia de înţelegere şi fundamentul Creştinismului. A tăgădui minunea şi proorocia, înseamnă a nega pe însuş Dumnezeu, care este autorul lor. Toţi aleşii lui Dumnezeu au fost înzestraţi cu darul profeţiei şi cu puterea facerii de minuni.

Această însuşire dumnezeească a avut-o însă în cel mai înalt grad Dumnezeu-Omul, Isus Hristos, despre care profeţii prorociseră, că va întrupa în măsura cea mai înaltă cele mai frumoase însuşiri şi că va face cele mai mari minuni [Isaia 35]. Una dintre dovezile cele mai grăitoare, cari adeveresc învăţătura şi arată luminos dumnezeirea Mântuitorului Hristos, este minunea, sau mai bine zis *minunile, semnele şi puterile* pe cari le-a făcut El în mijlocul neamului său împietrit şi zăbavnic a crede cu inima.

Oricât s'ar încerca să se explice mulţimea şi varietatea minunilor lui Isus, pe calea înţelegerii fireşti sau vrăjitoreşti, ele rămân vecinic neatinse şi nepătrunse. „Ca sfinxul în pustie te privesc aceste minuni, măreţ şi liniştit, deschis, fără ca să se apere sau să se desvinovăţească. Oricât de mult le-ai examina tu, ele întru nimic nu devin mai înţelese şi

mai de crezut; nu te osteni înzadar de a descoperi în ele o parte omenească“ [Bettex].

Minunile se înţeleg numai pe cale dumnezeească. Omenesc au în ele numai ecoul, răspunsul în inima omului, pe care o umplu de puteri duhovniceşti.

Mântuitorul Hristos a făcut destule minuni. Celce întrupa iubirea, vindeca nu numai sufletele de păcate şi de osândă, ci şi trupurile de boale şi de moarte. Era într'adevăr Doctorul sufletelor şi al trupurilor noastre. Afară de tămăduirile şi învierile pe cari le-a făcut în faţa poporului evreu, avem de însemnat minunile pe cari le-a săvârşit Isus cu sine însuş, cari se referă la activitatea sa împărătească şi formează piatra de temelie a Creştinismului, ca: Pogorârea în Iad, Invierea din morţi, Inălţarea la Cer.

*

Dogma despre Invierea lui Isus, a treia zi, din morţi Biserica noastră o învaţă prin articolul al cincelea din crezul niceo-constantinopolitan: „Şi a înviat a treia zi, după Scripturi“, — adecă după cum adeveresc Scripturile [Matei 28, 1—20; Marcu 16, 1—18; Luca 24, 1—49; Ioan 20, 1—29; Fapte 2, 22—32; I Corinteni 15, 1—20, etc.].

Cine poate documenta că Invierea lui Isus nu s'a întâmplat aşa, dupăcum mărturisesc Scripturile? Profeţiile mesianice, ale T. V. pe cum şi cele ale însuşi Mântuitorului cu privire la Invierea cea de a treia zi, nu s'au realizat până la ultima iotă? Nu se vorbeşte în Evanghelii de „sânge cu apă“ de ostaşi de pază „ca să nu-l fure“ nimenea, — de „piatra răsturnată“ depe mormânt şi de „pecetluirea“ mormântului? Toate mijloacele de prevedere au fost întrebuinţate de „mânile oamenilor păcătoşi“, pentru ca să se prevină un fapt, de realizarea căruia se temeau mai mult şi erau mai conştienţi adversarii decât ucenicii lui Isus. Garda romană şi-a făcut datoria şi totuş mormântul a fost aflat „gol“. Şi cu toatecă Evreii au plătit pe sol-

daţi cu bani, ca să tacă, ori să facă din ucenicii lui Isus nişte hoţi şi înşelători, vestea minunată s'a răspândit „ca fulgerul", iar înşelaţi au rămas tocmai aceia, cari se temeau de „înşelători".

Cum puteau apostolii să fure trupul mort al lui Isus, după ce toţi se lăpădaseră de El ca nişte fricoşi, laşi şi trădători, cari nici nu ştiau că Hristos trebuia să învieze a treia zi, din groapă?

Dar arătările minunate a lui Isus în mijlocul învăţăceilor săi în case cu „uşile încuiate", sau la distanţe de zeci de chilometri, nu sunt un indiciu sigur despre Invierea lui? S'a arătat Mariei, s'a arătat lui Petru şi tuturor Apostolilor. Mai ales patru dintre aceste arătări ne dau mai multe dovezi despre realitatea şi siguranţa Invierii: 1. Apariţiunea lui Isus în călătorie, în conversaţie şi la mâncare cu Luca şi Cleopa, spre Emaus. 2. Apariţia lui Isus în mijlocul apostolilor săi îndoelnici, când mânâncă împreună cu ei şi le spune: «*Vedeţi mâinile mele şi picioarele mele, că eu însumi sunt; pipăiţi-mă şi vedeţi că un duh nu are carne şi oase, cum mă vedeţi pe mine având... Aşa este scris şi aşa se cădea să pătimească Hristos şi să învieze din morţi a treia zi... Iar voi sunteţi martori acestora*». 3 Apariţiunea care încredinţează şi pe „Toma necredinciosul" despre Inviere, făcându-l să exclame convins şi umilit: «*Domnul meu şi Dumnezeul meu*». 4. Apariţiunea de pe malul Tiberiadei, când Mântuitorul prânzeşte împreună cu Apostolii şi săvârşeşte minunea unui pescuit bogat. Ori toate aceste fapte şi cuvinte, nu sunt într'o logică şi strânsă legătură cu antecedenţele răstignirii şi ale Invierii?

Indoelile ucenicilor fricoşi, după Inviere, au fost prefăcute în convingeri şi credinţe apostolice, pline de tărie, siguranţă şi eroism. Ameninţaţi şi bătuţi, persecutaţi şi închişi, ei totuşi propoveduesc cu seninătate şi curaj „ceeace au văzut şi auzit", adecă pe Hristos cel „răstignit şi înviat". Numai prezenţa lui Isus în mijlocul apostolilor poate ex-

plica şi răspândirea minunată şi extraordinară a Creştinismului.

Iată deci o seamă de idei şi un mănunchiu de fapte, cari toate duc la concluzia Invierii. Cine le caută serios şi sincer, le află sigur, până când cine se cramponează în indiferentism sau în negaţiuni sterpe, chiar de s'ar scula cineva din morţi ca să-l convingă, totuşi nu va crede.

Apostolii au fost cei dintâi convertiţi de fapta Invierii şi în numele ei au cucerit lumea.

Sf. Petru — apostolul Iudeilor — este mărturie directă a Invierii, împreună cu toţi ceilalţi apostoli, când în vorbirea lui celebră din ziua Cincizecimii, zice: «*Bărbaţi Israilteni, ascultaţi cuvintele acestea: Pe Isus Nazarineanul — bărbat adeverit între voi de Dumnezeu, prin puteri, prin minuni şi prin semne pe care, în mijlocul vostru, Dumnezeu printr'ânsul le-a făcut (după cum înşivă ştiţi) — pe acesta... voi l-aţi luat şi pironindu-l, prin mâinile celor fără de lege, l-aţi omorât... Pe acest Isus Dumnezeu l-a înviat, pentru care noi toţi suntem martori*".

Sf. Pavel — Apostolul neamurilor este tot atât de categoric, când scrie Corintenilor: «*Dacă Hristos n'a înviat, deşartă este atunci predica noastră, deşartă este şi credinţa noastră. Ba încă ne dovedim şi martori mincinoşi, faţă de Dumnezeu... Căci dacă morţii nu înviază, nici Hristos n'a înviat. Iar dacă Hristos n'a înviat, zadarnică este credinţa voastră. Sunteţi şi acum în păcatele voastre, şi atunci pierduţi sunt şi cei ce au adormit întru Hristos. Iar dacă nădejdea noastră în Hristos este numai pentru viaţa aceasta, suntem mai de plâns decât toţi oamenii. Acum însă Hristos a înviat din morţi, fiind pârga învierii celor adormiţi*».

Credinţa în Invierea Mântuitorului este nădejdea şi mângăerea noastră. Ea ne oferă bucuria de a trăi şi dă sens şi măreţie vieţii noastre. Fără de Inviere nu suntem decât nişte fiinţe minuscule cari

se sbat în aspiraţii vagi şi mincinoase prin pulberea pământului. Fără Inviere este zadarnică viaţa, este zadarnică filozofia, ştiinţa, arta şi toată cultura omenirii. Sunt zadarnice dorurile spre mai bine, sunt zadarnice năzuinţele spre fericire şi sunt zadarnice idealurile. E zadarnică munca, e zadarnică cugetarea, e zadarnic spiritul de jertfă, — totul este zadarnic. Pentru Inviere ne jertfim instinctele şi ducem greul unei vieţi, pe care o vrem mai bună şi mai frumoasă şi tot pentru Inviere trăim şi murim, pentrucă avem certitudinea, că numai prin Inviere viaţa îşi deschide înaintea noastră porţile sale tainice.

Invierea Mântuitorului din morţi este Alfa şi Omega în credinţa şi în teologia noastră. Nu putem concepe creştin şi creştinism, nu putem concepe teologie creştină, nu putem concepe preot şi preoţie — fără Invierea lui Isus Hristos şi fără fericita credinţă în Invierea aceasta... Invierea Domnului a biruit spaimele morţii, a dejucat pe Diavolul, ne-a deschis fântânile mântuirii. Invierea Domnului reconfirmă pe Moisi şi garantează întreaga Sfânta Scriptură. Invierea lui Isus Hristos din morţi garantează preţul sângelui vărsat pe cruce pentru noi, dă puteri miraculoase apoi Sfântului Botez, pecetlueşte minunea Sfintei Euharistii şi toată sfinţenia şi eficacitatea celorlalte Taine. Invierea lui Isus Hristos din morţi este minunea care ne demonstrează minunea a doua: Pogorârea Duhului Sfânt şi petrecerea lui cu noi până la sfârşitul veacului. Invierea lui Isus Hristos din morţi justifică infailibilitatea sinoadelor ecumenice şi ne încredinţează fără de moarte, că viaţa aceasta nu poate să fie mai bine petrecută decât în miliţiile Crucii şi că plata noastră multă, va fi în ceruri" [G. Galaction].

Pentru creştini, Invierea Mântuitorului este certitudinea învierii viitoare şi culmea bucuriei terestre. Cine poate tălmăci în cuvinte primăvara, bucuria şi lumina Invierii? Primăvara care întinereşte faţa pământului; bucuria, care desfătează sufletul; lumina, care face ca vestea cea minunată a Invierii, să stră-

lucească peste toată lumea. Toate se apropie şi toate colaborează — „cerul şi pământul" — pentruca din notele senine aflate în câmpul vieţii, să armonizeze, să desăvârşească şi înalţe slăvitul Psalm al Invierii şi al Vieţii.

Invierea a fost biruinţa definitivă a lui Hristos pe pământ, împlinirea şi încoronarea chemării sale de Mântuitor al lumii. Invierea Domnului, în ciclul sărbătorilor de peste an, are o înălţime neajunsă, de pe culmea căreia se vesteşte peste veacuri în vecinicie, solia încoronării operii de mântuire a neamului omenesc, înfăptuită de Domnul, Dumnezeul şi Mântuitorul nostru Isus Hristos.

Pentru noi preoţii lui Hristos cel răstignit şi înviat, praznicul Invierii este o strigare îngerească, ce ne chiamă să ne trezim conştiinţele adormite, să fim din nou misionarii neamului omenesc şi să ne împlinim cu zel şi devotament chemarea sfântă de *apostoli ai Mântuirii şi evanghelişti ai Invierii.* Cu acest prilej sărbătoresc, glasul conştiinţei strigă din noi mai tare ca oricând şi ne porunceşte, ca să ridicăm cu mai multă vitejie steagul mântuirii; să slăvim pe Domnul în imnuri sfinte şi în cântece de bucurie şi mai pe sus de toate să vestim între oameni minunea Invierii şi să o predicăm din toate colţurile pământului, pentruca şi ceice dorm să se trezească la strigătul nostru de bunăvestire:

«Hristos a înviat!»...

Preot ILARION V. FELEA.

DIN TRATATIVELE DE UNIRE

INTRE BISERICA ORTODOXĂ ŞI CATOLICĂ PE TIMPUL IMPĂRĂŢIEI LATINE DIN CONSTANTINOPOL.

Acum câţiva ani, August Heisenberg, profesorul de bizantinologie dela Universitatea din München, a publicat încă o scriere de cuprins mai mic a mitropolitului din Efes la începutul sec. XIII, Nicolae Mesarites.[1] Scrierea este un necrolog pentru Ioan Mesarites, fratele lui Nicolae şi se află păstrată în întregime numai în cod. Ambr. gr. F. 96 sup. ff. 156r—181r. Ea este importantă, pentrucă descrie pe larg două şedinţe ţinute de trimisul papei, cardinalul Benedict şi patriarhul latin Toma Mosorini, cu monahii din Constantinopol în 29 Septemvrie şi 2 Octomvrie 1206 pentru unirea Bisericii ortodoxe cu cea catolică. Purtătorul de cuvânt la ambele şedinţe pentru partea ortodoxă a fost monahul Ioan Mesarites, profesor pentru exegeza psalmilor la curtea împărătească; de aceea fratele lui, Nicolae în cununa de laude a necrologului întroduce şi decursul acelor şedinţe. Descrierea este preţioasă, dat fiind că nu există altele atât de detailate. Nicolae de Otranto tălmaciul acelor şedinţe, aminteşte doar în treacăt în trei scrieri ale sale, de cuprins dogmatic, despre aceste tratative. W. Norden,[2] nefiind cunoscută încă pe atunci scrierea aceasta a lui Nicolae Mesarites, a luat ca bază pentru descrierea tratativelor de unire din 1206 scrierile lui Nicolae de Otranto, com-

[1] Neue Quellen zur Geschichte des lateinischen Kaisertums und der Kirchenunion, I Der Epitaphios der Nikolaos Mesarites auf seiner Bruder Iohannes, München 1923.

[2] Das Papsttum und Byzanz, Berlin 1903, pag. 183 urm.

puse cu vre-o 10 ani în urma acelor tratative şi al căror scop nu este raportarea despre cursul şedinţelor, ci combaterea dogmelor catolice despre purcederea Duhului Sfânt şi dela Fiul, despre pânea nedospită, postul Sâmbetei şi necăsătorirea preoţilor, cari formează piedeca unirii celor două Biserici.

Importanţa necrologului scris de Nicolae Mesarites mai stă şi în faptul, că din el aflăm pentru primadată că tratativele pentru unire n'au început abia în 1206, ci încă în 1204, în Decemvrie. Inainte de cele două şedinţe descrise în necrolog s'a ţinut încă una în30 August 1206, la care purtătorul de cuvânt al Grecilor a fost Nicolae Mesarites, motiv pentru care autorul necrologului din oarecare delicateţă trece peste ea fără s'o descrie.

In întroducerea sa la textul necrologului pe care îl publică, Heisenberg declară, că nu intră în tratarea discuţiunilor teologice purtate la acele două şedinţe. Iată de ce ne-am gândit să ne formăm din aceste discuţiuni obiectul rândurilor ce urmează.

Partea necrologului, care descrie cursul primei şedinţe [din 29 Sept. 1206], se cuprinde încă în cod. Mosq. synod gr. 393 [214] s. XVI de unde a fost edată întroducerea de Arsenij şi în cod. Athous Iber. 382 s. XVI ff. 720r—721r. Textul complect cuprins în cod. Ambros. F. 96 sup. ff. 156r—181r este, după editor, o transcriere imediată de pe autograf.

După o lungă şi foarte înflorită descriere a originii, vieţii şi erudiţiei fratelui său, autorul necrologului ajunge, în cap. 32, după împărţirea dată textului de editor, la descrierea primelor tratative de unire, ţinute la sfârşitul anului 1204. Şefii ierarhiei apusene chemară pe locuitorii Bizanţului, preoţi, monahi şi mireni să se adune în biserica sf. Sofii, ceeace se şi întâmplă. Nicolae Mesarites bănui motivul convocării şi-l împărtăşi fratelui său. Acesta se pregăti cu toate armele din sf. Scriptură, sf. Sinoade, sf. Părinţi ca să fie gata la orice răspuns.

In biserica înghesuită de lume de toate neamurile, de episcopi ai ambelor biserici, cardinalul

Petru Capuano — patriarhul Petru Morosini nu sosise încă în Constantinopol, — avertiză într'o alocuţie pasionată, ca toată firea lui, pe Greci, să se supună urmaşului lui Petru, căruia i s'a dat puterea supremă de Hristos.

Tălmaciul traduse cuvintele. Urmară câteva clipe de tăcere. Cardinalul aştepta să fie contrazis. Careva dintre Greci şopti către vecinul său: „Cardinalul plănueşte lucruri primejdioase". Dar nici unul nu avea curajul să răspundă. Atunci, într'o tăcere adâncă, Ioan Mesarites începu: „Bărbaţi ai Romei şi câţi sunteţi astăzi adunaţi aici! Spune-ţi-vă gândul inimii voastre clar şi precizaţi sensul cuvintelor. Aţi cerut Bizantinilor să se supună papei. Insă în cuvântul supunere se disting două înţelesuri, unul de supunere spirituală şi altul de supunere civilă... După omul din afară avem de stăpân pe împăratul, iar cu sufletul şi cu partea ascunsă a noastră ne supunem patriarhului nostru Ioan. Spuneţi dar precis, în ce sens cereţi să ne supunem papei?" Tălmaciul refuză această precizare şi repetă mereu porunca de supunere papei. Ioan Mesarites cerù din nou acelaş lucru. Tălmaciul, verde de mânie, izbi cu pumnul în braţul scaunului pe care şedea, ameninţând, în corul aprobator al Latinilor, pe Mesarites. Acesta fără să se teamă de ameninţări replică: „Blăstămul cuvintelor tale să cadă asupra capului tău, sofist al adevărului!"

Incercarea latinilor n'avu nici un succes. Atitudinea brutală a cardinalului Petru Capuano, inspirată de amintirea proaspătă a cuceririi Constantinopolului, nu putea decât să învenineze şi mai mult ura Grecilor împotriva barbarilor cuceritori.

Ioan Mesarites continuă tot timpul să întărească pe cei gata să fie seduşi de propaganda şi ispititoare şi ameninţătoare a latinilor.

După doi ani tratativele de unire fură reluate de Latini pe cale mai conciliantă. In 29 Septemvrie 1206, într'o Sâmbătă, cardinalul Benedict şi patriarhul latin din Constantinopol, Toma Morosini, chemară

pe monahii din jurul Constantinopului la o convenire. După ce Cardinalul ţinu o lungă cuvântare termină: „Cum îndrăzniţi voi Grecii să nu vă supuneţi patriarhului trimis de papa, să nu-l recunoaşteţi de patriarh şi să nu-l pomeniţi în dipticele voastre? Doar papa este capul tuturor Bisericilor şi-a primit puterea să facă tot ce voeşte în toate Bisericele. Să ştiţi că de nu veţi face ce v'am cerut, veţi avea să suportaţi nu puţine din partea mâniei noastre ca nişte nesupuşi şi nesubordonaţi ce sunteţi stăpânirilor mai înalte, după cuvântul Apostolului Pavel".

Monahii răspunseră: „Noi, Prea Venerate, nu suntem nici nesupuşi, nici nu ne împotrivim predeniilor apostoleşti şi soborniceşti, dacă nu pomenim până acum pe patriarhul trimis de Papa în sfintele noastre diptice. Căci noi am avut patriarh şi pe acela l-am pomenit cât timp se număra între vii, iar pe altul nu l-am pomenit. Murind acela de puţină vreme şi neavând până acum alt patriarh, noi n'am pomenit şi nici nu putem să pomenim pe vre-un altul".

Cardinalul răspunse, că odată ce-a murit patriarhul vechiu sunt datori să-l pomenească pe cel nou trimis de papa, căci acesta este adevăratul lor patriarh, papa având drept să hirotonească în orice Biserică pe cine voeşte.

Monahii replicară, că ei nu pot pomeni decât pe patriarhul, care se va alege după obiceiul Bisericei ortodoxe, adăugând: „Dacă-i adevărat, că Scaunul Romei are după canoane puterea să hirotonească patriarh la noi, arată-ne şi noi vom tăcea, primind".

Cardinalul, strâns cu uşa, căută ieşire printr'o argumentare indirectă, sofistică şi începu în formă interogativă, pe de-o parte ca să câştige timp, pe de alta ca să aducă pe monahi în contrazicere cu ceeace recunosc: „Nu este Roma Scaunul lui Petru, cel dintâi dintre Apostoli?" Monahii tăiară dela început baza argumentării plănuite de cardinal: „Nu,

Prea Venerate! Cei doisprezece apostoli au fost trimişi de mântuitorul Hristos ca învăţători a toată lumea, în tot pământul; de aceea ei nici n'au avut Scaune proprii. Căci cum ar fi putut cel care conduce într'un loc să propovăduiască mântuirea în tot pământul? De aceea fiecare zidea pe învăţătura celuilalt şi învăţa pe ucenicii celuilalt fără a se deosebi unul de altul!"

Cardinalul căută să răstoarne acest punct de vedere cu exemplul lui Iacob, „unul din cei doisprezece", care a fost episcopul Ierusalimului, cu al lui Petru „şi alţii".

Răspunsul monahilor e gata: „Te rătăceşte, Prea Venerate, omonimia; Iacob episcopul Ierusalimului nu este unul din cei doisprezece". Cardinalul se întemeiază pe citatul dela Pavel „pe altul dintre Apostoli n'am văzut decât pe Iacob, fratele Domnului". Monahii replică: „era Iacob Apostol, dar nu din cei doisprezece, ci din cei şeaptezeci".

Chestiunea aceasta provocă o agitaţie enormă. Latinii afirmau că Iacob a fost dintre cei doisprezece, monahii contestau. In sfârşit Latinii aduseră o evanghelie a lor şi citiră pericopa: „iar numele celor doisprezece Apostoli sunt acestea". Când ajunseră la cuvintele „Iacob fiul lui Alfeu" ridicară toţi vocile pretinzând că au biruit pe monahi. Aceştia răspunseră că altul este Iacob al lui Alfeu şi altul fratele Domnului şi se bazară pentru aceasta pe Sf. Scriptură şi Sf. Tradiţiune, aducând pe Latini la tăcere. Arătară apoi că nu Petru este primul episcop al Romei, ci Linus, unul dintre cei şeaptezeci, iar Petru nu s'a dus la Roma să se facă episcop, ci urmărind pe Simon Magul, şi a murit în Roma sub Neron.

Legenda cu Simon Magul şi războirea continuă a lui Petru cu el era încă ţinută drept adevăr. Abia peste două veacuri avea să fie arătată ceeace este: o legendă născută dintr'o neînţelegere a lui Iustin Martirul. Calea aceasta o văzu cardinalul înfundată. De aceea plănui alta: „Aşadar voi spuneţi că Roma nu este capul tuturor Bisericilor?"

Monahii: „Cine spune aceasta, Prea Venerate? Ea este cap, dar al tuturor Bisericilor subordonate ei, cum este Alexandria peste cele de sub ea etc." Ea este şi prima, dar nu pentrucă este cea mai veche, ci pentrucă a fost capitala împărăţiei, aşa precum şi Scaunul Constantinopolitan a întrecut pe cel Alexandrin, devenind capitală." Cardinalul se mulţumea de-acum cu întrebări scurte: „N'a primit Roma putere să judece pe toţi episcopii şi arhiereii?"

Monahii expuseră dreptul de judecată în Biserică, pe baza canoanelor şi a uzului de până atunci al ei. Preoţii se judecă de episcopul propriu, episcopii de mitropoliţi, mitropoliţii de sinod şi de patriarhul lor, patriarhul de sinodul propriu dacă voeşte, dacă nu, poate apela la *papa, când acesta este de aceeaş credinţă,* cum a făcut Atanasie cel mare şi alţii. Iar drept de-a institui episcopi şi patriarhi în ţinuturile ce nu-i aparţin, n'are papa.

Cardinalul ceru să-i dovedească aceste două lucruri. Monahii prezentară can. 34, 35 apost., 6 dela I sinod ecum., 28 dela IV sinod ecum., 36 dela VI sinod ecum. „Nouă nu ne este greu să vă dovedim acestea, adaugară monahii, dar vouă vă este foarte greu să le admiteţi, căci n'avem împărat de aceeaş credinţă cu noi, ca să se primească cele dovedite de noi prin canoane, cum se făcea în sinoadele ecumenice".

În acest moment unul dintre Latini se legă de expresia: „n'avem împărat de aceeaş credinţă cu noi" şi omise ultima parte a expresiei, susţinând că monahii au afirmat că n'au împărat, adică nu vor să se supună stăpânirii latine. Chestiunea provocă o nouă agitaţie, care se potoli numai cu multă greutate. Cardinalul, văzând că nu ajunge la nici un rezultat cu discuţia, porni o ploaie de injurii la adresa patriarhilor, arhiereilor, împăraţilor şi-a întregului popor ortodox, numindu-i nesupuşi, farisei, bârfitori ai Latinilor, eretici ş. m. d.

La acestea monahii obiectară, că nu se cuvine a învinovăţi căpeteniile poporului ortodox, dacă unii

indivizi din popor au păcatele amintite. „Pentrucă nici noi, Prea Venerate, nu învinovăţim pe episcopii voştri, când vedem unele barbarii săvârşite de popoarele voastre inculte. Iată că sfintele noastre icoane sufer din partea poporului vostru toate necinstirile. Oare e drept s'o atribuim aceasta vouă, învăţătorilor lor? Doamne fereşte!"

Durerea Grecilor, la vederea ne mai închipuitei impietăţi a Latinilor cuceritori faţă de locaşurile sfinte din Bizanţ ia accente usturătoare, când mustră pe şefii spirituali şi pe autorii morali ai acelei destrăbălări.

Cardinalul simte ascuţişul reproşului şi se înăbuşe. Vrea să iasă mai repede la aer din mijlocul acestor Greci, cari au câştigat pe toată linia duelul discuţiilor. „Lăsaţi vorba multă şi spuneţi scurt, primiţi sau nu de patriarh pe cel trimis de papa?" Intrebarea e de prisos şi se pune numai pentru salvarea unor aparenţe de retragere autoritară. Monahii răspund nu, cardinalul le dă timp de cugetare până la altă convocare; apolisul: să şteargă amintirile neplăcute din cursul şedinţii!

A doua şedinţă se ţinu în 2 Octomvrie, Marţia, a 4-a zi dela prima convenire. Obiectul imediat al discuţiei îl formă tot recunoaşterea patriarhului latin din partea monahilor. Cardinalul ţinu din nou o cuvântare lungă şi le puse la sfârşit monahilor iarăş întrebarea de recunosc pe alesul papei de patriarh al lor. Evident, răspunsul fu acelaş: nu putem primi un patriarh, care nu este ales după sfintele canoane şi obiceiuri dela noi, pentrucă altfel „ajungem în pericol să ne depărtăm de Dumnezeu şi să fim sub anatema". Cardinalul spuse că-i trimis de papa să instaleze pe patriarhul despre care e vorba, ca pe unul ce este hirotonit canonic de acela. Monahii cerură să le dovedească afirmarea că e hirotonit după canoanele şi obiceiurile dela Constantinopol.

Cardinalul întrebă, dimpotrivă, cum pot dovedi ei că papa nu săvârşeşte canonic ceeace săvâr-

şeşte. „Chiar din canoane“ fu răspunsul şi cetiră în extenso canoanele cetite în şedinţa anterioară numai în rezumat. Cardinalul nu putu răspunde altceva, decât că nu ştie de canoane. „Dar atunci ce putem face, Prea Venerate, dacă nu ţineţi canoanele?“ se auzi răspunsul. Cardinalul privi răspunsul, drept ceeace era: o îndoială despre corectitudinea actelor săvârşite de Papa şi aduse mai multe exemple că toate ereziile s'au ivit în Constantinopol pe când în Roma nici una. Se ajunse astfel şi la cazul lui Onorie, despre care cardinalul afirmă că nu se găseşte scris în „cărţile“ Latinilor, ci numai „pe pielea de vită“ [codicii bizantini de pergament].

Cardinalul puse din nou întrebarea monahilor, de vreau sau nu să recunoască pe Morozini. Aceştia răspunseră că chiar dacă papa ar fi de aceeaş credinţă cu ei, tot nu ar putea recunoaşte pe patriarhul trimis de el, întrucât un patriarh nu se poate amesteca în sfera de jurisdicţie a altui patriarhat. Poporul întreg ce era adunat aprobă spusele monahului. Cardinalul ieşi puţin afară cu patriarhul, se întoarse iarăşi şi lăsă pe patriarh să dimită adunarea cu regretul că nu vrea să-l recunoască şi cu o frază echivocă, în care s'ar putea citi şi ameninţarea şi făgăduirea unei lăsări în pace.

Astfel au decurs cele două şedinţe, fără să se ajungă la vre-un rezultat. Ceeace aveau în vedere catolicii era recunoaşterea primatului jurisdicţional al Papei; celelalte diferenţe dogmatice nici nu s'au atins. Era poate aceasta o tactică de-a lui Inocenţie III, ca să câştige mai uşor pe Greci, dar era poate şi expresia unei mentalităţi permanente la catolici: cea mai scumpă învăţătură dintre cele cari îi deosebesc de noi, le este primatul papal, care implică în sine, ad libitum, orice inovaţie.

Dr. D. STĂNILOAE.

FUGA DE MUNCĂ.

Când te gândeşti la vremea pe care o pierd oamenii fără ocupaţii, fără să producă nimic; când îţi dai samă de timpul ce-l cheltuesc unele femei, pentruca să se gătească, sau să-şi facă unghiile; când vezi râvna aprinsă a tineretului cu şi fără carte, pentru a ocupa funcţii care-i scutesc de munca cu palmele, te gândeşti imediat la dumnezeescul Pavel care scria Corintenilor «*şi ostenim lucrând cu mâinile noastre*» [I 4, 12]. Cum ar înfiera apostolul trândăvia vremurilor noastre, când şi prietenul nostru, abatele Zavoral, a putut să ne spue: «*munciţi puţin*».

La oraşe, cinematografele, petrecerile, hoinăreala şi sportul consumă vremea tineretului. Sporturile, despre care comisiile de recrutare militare în Jugoslavia au raportat, că n'au de unde alege elevi pentru şcolile militare, fiindcă în majoritate sunt compromişi fizic prin sport.

Şi ca dovadă că şi la noi alte ocupaţii decât munca pe tărâmul şcolar fură vremea şcolii, stă faptul, că din 8040 înscrişi pentru bacalaureat au reuşit numai 3910.

Omul de muncă, nu fură din zi ca să facă noapte, ci fură din noapte ca să facă zi. Despre Fotie — patriarhul Constantinopolului — se spunea, că petrecea nopţile în lectură, încât ajunsese cel mai savant om din imperiu. Cu orizonturile sale largi, el a putut lumina toate problemele arzătoare ale zilei, fie că priveau imperiul, fie că priveau Biserica, peste care Providenţa l-a ridicat cârmuitor. In chipul acesta el urma îndemnul înţeleptului

Solomon: «*Mergi, la furnică leneşule, şi vezi căile ei şi fii înţelept!*» [Proverbe 6, 6]. Când o furnică, găseşte o hrană bună, ea îşi ia cât îi trebue, apoi îşi umple guşa, fie pentru a hrăni larvele, fie pentru a da adultelor, care n'au găsit hrană. De câte ori, o furnică nu rostogoleşte spre muşuroi o greutate de şaseori mai mare ca greutatea trupului său, în scopul de a ajuta pe semenele sale, ce n'au găsit hrană. Cât de inferiori sunt oamenii cu capacitatea lor de muncă şi cu nemăsurata lor iubire de sine! De aceea strigătul predicatorilor mari este un îndemn la muncă folositoare şi altora:

«*Munciţi pentru cei daţi uitării* — zice marele predicator *Charles Wagner* — *Faceţi să fiţi înţeleşi de cei sărmani; astfel veţi găsi iarăşi izvoarele de unde a purces odinioară Mântuitorul, care a dat cuvântărilor Sale drept veşmânt simplitatea*». Munca aceasta pe tărâm cultural e aşa de sfioasă la noi.

Mila, sub forma pomenii la ţară, de multeori cunoaşte numai rudele.

La oraşe se organizează chetele la sărbători, sau chetele pentru tuberculoşi, sinistraţi etc.

Câtă deosebire între ce facem noi şi ce se face la *Elberfeld* pe Rin [Germania]! Acolo, mila este organizată. Acolo, fiecare cetăţean e dator să asculte pe primar şi să ajute patru familii sărace din strada sa, vizitându-le cel puţin odată la două săptămâni. Iar doamnele au obligaţia a ajuta pe bolnavi [J. Payat].

Câţi bolnavi trupeşte şi cu cât mai mulţi bolnavi sufleteşte aşteaptă sprijinul nostru!

Lucrul mânilor nu este o necinste, de vreme ce Pavel a spus: «*Voi singuri cunoaşteţi, că aceste mâni au slujit pentru cele trebuincioase mie şi celor împreună cu mine. In toate v'am arătat, că ostenindu-vă astfel, trebue să sprijiniţi pe cei slabi şi să ţineţi minte cuvintele Domnului, că mai fericit este a da decât a lua*» [Fapte XX, 35].

Deci, milostenia foloseşte mai mult celuice dă, decât celui care primeşte.

Deci, e bine să faci milostenie.

Dar, cum să faci milostenie, dacă nu ai cu ce? Şi cum să ai cu ce să faci milostenie, dacă fugi de muncă?

Vreai să fii un element de creaţie? Nu poţi fi leneş.

Vreai să fii numai element de consumaţie? Te loveşti de condamnarea apostolului Pavel, care spune: «*Cine nu munceşte, nici să nu mănânce*» [II Tesal. 3, 10].

Preot A. C. COSMA

VECHEA DURERE — VECHEA RUŞINE.

Felul în care guvernele din România mare au ţinut să se comporte faţă de diferitele culte, a format, în mai multe rânduri, obiectul celor mai înverşunate discuţii: In parlament, în presă, pe stradă. Oficialitatea, ca şi credincioşii Bisericii ortodoxe, nu odată au avut tristul prilej de a constata, că în ţara întregită cu atâtea jertfe — şi ele n'au fost aduse de papa — tot catolicismul e religia privilegiată, tot papistăşismul e copilul alintat, câtă vreme Biserica dreptmăritoare a neamului e ţinută în aceeaş stare de inferioritate umilitoare, în care au ţinut-o Habsburgii. Şi durerea şi indignarea ce te cuprinde făcând această constatare e cu atât mai mare, cu cât tratamentul maşter faţă de ortodoxia jertfelnică vine de o potrivă dela fiii „buni" şi dela fiii vitregi ai neamului.

N'am acuzat şi nu acuzăm numai unele guverne. Toate sunt vinovate în această privinţă. Dar tot atât de adevărat este, că actuala cârmuire a pus vârf la toate. Dovadă, între altele bugetul anului în curs, care ţine să-şi bată joc integral de faimoasa prevedere constituţională cu privire la „deopotriva libertate şi protecţiune a cultelor" din România.

I. In bugetul amintit aflăm la pag. 392 sumele date pentru episcopia r. catolică din *Timişoara.*

Aci aflăm, că pentru centrul episcopiei s'a luat în buget suma de 2.228.728 Lei, din care numai canonicii, 8 la număr, primesc frumoasa sumă de Lei 1.939.200; plusul îl primesc funcţionarii consistoriali.

Inainte de toate se naşte întrebarea, că oare episcopia catolică din Timişoara are lipsă de 8 canonici. Pentrucă această episcopie prin noua graniță s'a împărţit în 3 părţi, rămânând o parte în Ungaria, alta în Jugoslavia şi a treia în România.

Evident, nu!

Totuşi n'am avea nici o vorbă de spus, dacă n'am avea date sigure, că cei opt canonici îşi primesc salarul dela Stat în mod ilegal şi că statul român este scurtat.

Cei opt canonici luaţi în buget au avut până la expropriere ca beneficiu canonical 3200 jugăre pământ arabil, de cea mai bună calitate, lângă comuna Şag, în Banat. Acest pământ a fost în întregime expropriat şi suntem siguri, că s'a dat despăgubire de 4.000.000 Lei. Unde sunt rentele de expropriere primite de această episcopie şi unde sunt procentele și arenda forțată de atâția ani, pentrucă venitele rentei, fac anual cel puţin suma de 200.000 Lei, având să se folosească exclusiv pentru salarizarea celor 8 canonici? Căci în buget aflăm ca «*Venit local de scăzut*», pentru întregul consistor, suma minimă de 45.992 Lei. Mai ştim, că capitlul a avut, tot ca avere inalienabilă, cu destinaţia de a forma beneficiul canonicilor, încă *un bun*, de câteva mii jugăre în comuna Rugi, lângă Caransebeş. *Unde e venitul acestui bun?*

După exproprierea celor 3200 jugăre dela Şag, au rămas în proprietatea capitlului toate edificiile aflătoare pe acest teren.

Aceste edificii au fost vândute Statului român pentru suma de 2.500.000 Lei, sumă care s'a plătit Casei capitlului încă în anul 1924. Aceşti bani aduceau cel puţin 20% şi cum şi această sumă forma averea *inalienabilă* a capitlului, iar venitul avea să se folosească exclusiv pentru salarizarea canonicilor, ne întrebăm, unde e suma de 2.500.000 Lei şi unde e venitul de 6 ani după această sumă, care face cel puţin 1.500.000 Lei şi care după normele existente avea să treacă în buget la ru-

brica «*Venitul local de scăzut?*» După calculul nostru, Statul român ar fi păgubit în anii din urmă cel puţin cu suma de 3.000.000 Lei numai la episcopia Timişorii.

Să privim altă lature a chestiei. — Se ştie că episcopii catolici au avut averi imense la dispoziţie, din cari aveau îndatorirea să susţină diferitele instituţii bisericeşti şi în primul rând să plătească şi funcţionarii dela centru. In era maghiară nici canonicii, cu excepţia celor dela Lugoj şi Gherla, nici funcţionarii centrali n'au primit nici un ban din bugetul statului; azi toţi, fără deosebire, sunt înglobaţi în bugetul statului român, fără să se ţină seamă de venitele cele mari, ce le au şi azi episcopii catolici.

Dar să examinăm chestia averilor catolice. Episcopul catolic din Timişoara a avut un bun la Unip, care a fost expropriat, lăsându-se episcopului cota de 170 jugăre, prescrisă de lege. Ei bine, episcopul nu s'a mulţumit cu pământul dela Unip, ci prin diferitele intervenţii i-a succes să-şi primească pământul la Cianadul mare, *unde e cel mai bun pământ în toată România mare şi unde şi azi se vinde un jugăr cu frumoasa sumă de 60.000 Lei.*

Episcopul rom. catolic din Timişoara are rentele de expropiere după pământul dela Unip, are 170 jugăre pământ la Cianad, apoi venitul *enorm,* plătit în dolari după prăvăliile dela reşedinţa episcopească. Scaunul episcopesc e vacant, iar administratorul apostolic e între cei opt canonici, cari îşi primesc salarul din bugetul statului. Astfel suntem îndreptăţiţi să întrebăm, ce se face cu venitul episcopesc, pentrucă din buget aflăm, că afară de canonici se plătesc din bugetul statului român 289.528 Lei pentru funcţionarii dela Consistor, deşi aceştia aveau să fie plătiţi din venitul episcopesc.

II. Episcopul rom. catolic din *Oradea* a avut *ca beneficiu* 190.000 jugăre pământ arabil şi pădure. S'a făcut expropierea şi episcopia a primit renta în valoare de 50.000.000 Lei, care aduce un venit curat de 2.500.000 Lei. Ce se face cu această sumă,

căci şi pentru funcţionarii consistorului dela această episcopie s'a prevăzut suma de 156.104 Lei în bugetul statului? Şi când ne gândim, că nici la Oradea nu este episcop titular, iar administratorul apostolesc, fiind şi canonic, îşi primeşte retribuţiunile şi dela capitlu.

III. Episcopul catolic din *Satu-mare* are 11.000 jugăre pământ arabil, rămas pe teritorul Ungariei şi cu toate acestea Ministerul Cultelor a prevăzut în buget suma de 157.500 Lei pentru trei funcţionari dela Consistor.

IV. Tot aşa stăm şi cu episcopia dela *Alba-Iulia*. Se plătesc din bugetul statului 8 canonici cu frumoasa sumă de 1.881.600 Lei şi 12 funcţionari centrali cu 643.166 Lei. Aşa dară dăm pentru consistorul catolic din Alba-Iulia nu mai puţin, de 2.524.766 Lei. Când au primit aceşti funcţionari în era maghiară un ban dela Statul maghiar?

V. La pag. 394—395 a bugetului aflăm, că profesorii dela institutele catolice din Alba-Iulia şi Timişoara primesc dela statul român 2.747.700 Lei, fiind «*venitul local de scăzut*» 22.200 Lei. Cercetaţi şi veţi afla, că şi aceste institute teologice şi-au avut averile lor proprii, şi profesorii nici când n'au fost plătiţi din bugetul statului maghiar, care a ştiut să-şi apere mai bine interesele sale faţă de apucăturile catolice.

VI. E ridicol, că la institutele teologice unite, [pag. 389] aflăm o rubrică „fond pentru plata orelor suplimentare" cu 100.000 Lei, iar la institutele catolice [pag. 395] aceeaşi rubrică, cu 30.000 Lei. *Această rubrică nu o aflăm la nici unul dintre institutele teologice ortodoxe din Ardeal.*

VII. *Să trecem la biserica unită.* Să ştie că mitropolitul dela Blaj a avut ca beneficiu *un bun* de câteva mii de jugăre; având, se înţelege, îndatorirea, ca din venite să susţină cancelaria mitropolitană şi alte instituţii bisericeşti. Din venitele mitropolitului nu aflăm nici o urmă în bugetul statului şi

mitropolitul unit e plătit *integral* din bugetul statului cu suma anuală de *493.800 Lei*, ca şi oricare mitropolit ortodox, care n'a avut nici odată alte venite. Apoi se plătesc la Blaj tot din bugetul statului *10 canonici* cu suma anuală de 2.604.000 Lei şi alţi 22 funcţionari centrali cu 643.166 Lei; în total se plătesc din buget pentru centrul mitropoliei din Blaj 4.955.864 Lei, *scăzându-se venitul local în sumă de* 8.940 Lei pe an.

VIII. *Episcopul unit din Oradea-mare* a avut înainte de expropiere 140.000 jugăre pământ arabil şi pădure. S'a expropiat o parte şi a mai rămas şi episcopului şi putem afirma fără a fi contrazişi, *că episcopul unit din Oradea are şi azi un venit net de cel puţin 2.000.000 Lei*, exclusiv pentru trebuinţele sale personale. Şi cu toate acestea la pag. 388 a bugetului aflăm, că acest episcop primeşte anual dela *statul român ca salar suma de 338.160 Lei*.

Mai plătim din bugetul statului pentru 6 canonici ai episcopiei unite din Oradea suma de 1.613.530 Lei. De ce plăteşte statul român 6 canonici, când episcopia unită din Oradea are cel mult 150 de parohii? Pentru ceilalţi funcţionari ai consistorului, *cari ar avea să fie plătiţi din venitul episcopului*, se plăteşte din bugetul statului suma de 741.937 Lei. In total s'a prevăzut în bugetul anului 1930 pentru centrul episcopiei unite dela Oradea marea suma de 2.693.617 Lei, *scăzându-se venitul local de 3.623 Lei*.

IX. Episcopia unită din *Lugoj* n'are mai mult de 30.000 credincioşi şi cu toate acestea statul român plăteşte *numai* pentru episcop şi funcţionarii centrali suma de 2.595.876 Lei. — La 30.000 suflete episcopia unită din Lugoj are *6 canonici*, plătiţi *integral din buget cu 1.563.120 Lei. Episcopia ortodoxă din Caransebeş cu 500.000 credincioşi* are numai *3 consilieri*, plătiţi din buget cu 778.680 Lei. Unde e proporţia, unde e dreptatea?

In cele de mai sus am înşirat numai o parte din privilegiile de cari beneficiază bisericile romano- şi greco-catolice faţă de Biserica noastră.

Ca nedreptatea să fie scoasă şi mai bine la iveală, amintim şi următoarele:

Mitropolia şi cele 4 episcopii ortodoxe din Ardeal au la centre în total 16 referenţi, plătiţi din buget cu suma de 3.994.320 Lei, iar Mitropolia şi cele 3 episcopii unite din Ardeal au 28 canonici plătiţi din buget cu suma de 7.303.040 Lei. Dispoporţia va fi şi mai evidentă dacă amintim că biserica ortodoxă din Ardeal are peste 2.500.000 credincioşi, iar cea unită 1.300.000 credincioşi.

Să continuăm? Ar fi inutil. Cifrele arătate sunt suficient de elocvente. Ele ne dovedesc îndeajuns marea nedreptate ce i se face Bisericei ortodoxe din partea statului, la alcătuirea bugetului.

Dacă nedreptatea ar fi numai de natură bugetară, poate că n'am inzista atâta. Dar această nedreptate o implică, şi pe cealaltă, de natură morală. Pe urma ei suferă şi prestigiul Bisericii noastre. Şi nu e vrednică de asemenea scăderi. Din potrivă.

Iată pentruce constatările de mai sus însemnează pentru noi o mare durere, — iar pentru cârmuitorii noştri politici o mare ruşine.

VASILE NEGURĂ.

PROFEŢII MESIANICE ÎN CARTEA „FACERII".

Dintre concepţiile religioase ale Vechiului Testament, o deosebită atenţie merită acelea cari anticipează pe viitorul Mesia.

„Mesia" este transcrierea ebreescului, „masiach"—Unsul, greceşte „Christos" şi desemnează pe Mântuitorul promis de Dumnezeu omenirii.

Terminul e foarte uzitat în Biblie. A fost aplicat în cărţile canonice la *patriarhi*, *preoţi*, *profeţi* şi *regi*,[1] etc.

Pentru regele ideal predicat şi aşteptat de Vechiul Testament, numele „Mesia" îl întâlnim foarte rar în literatura canonică, se citează de regulă Dan IX, 25 şi Ps. II, 2.

In scrierile necanonice însă, — cartea lui Enoch, Psaltirea lui Solomon, Apocalipsa lui Baruh — cel aşteptat se numeşte scurt, Mesia.

Prin „mesianism" înţelegem în sensul strict al cuvântului: aşteptarea unui rege ideal, Mesia, care va fi reprezentantul vizibil a lui Dumnezeu şi prin mijlocirea căruia Dumnezeu va realiza mântuirea oamenilor.[2]

Aşteptarea acestor timpuri fericite era aşteptarea generală a tuturor popoarelor:

Speranţele Iudeilor sunt exprimate în nenumărate locuri din Vechiul Testament. O privire clară

[1] I Cronici XVI,22. Lev IV, 3; Is. 41, 1; I. Sam. 12, 3.

[2] Conf. L. Dennefeld: Le Judaïsme biblique, Paris 1925 pag. 99.

în aşteptările Iudeilor obţinem şi din Noul Testament.[1]

Despre aşteptarea Samaritenilor zice femeea către Isus: „Noi ştim că va veni Mesia, care se chiamă Hristos; când va veni acela va spune nouă toate".[2]

La Greci dorinţa şi aşteptarea unor timpuri bune şi fericite se exprimă într'o mulţime de mituri. Prometeu, întâiul muritor, e pedepsit pentru răpirea focului, dar i se împărtăşeşte speranţa, că odată şi odată va înceta stăpânirea lui Zeus, prin sămânţa femeii, împărăţia-i va fi răpită, iar pentru Prometeu va sosi un zeu ca locţiitor a chinurilor sale.

Plato, ne dă în Statul său o icoană ideală despre omul drept.

In întregul orient se vorbea despre o concepţie veche şi sigură, că de „fatum" e hotărît ca bărbaţi din Iuda să ia în stăpânire întreaga lume.[3] *Cicero*[4] de asemenea zice, că vechile oracule ale Sibilinelor ar anunţa pentru timpul său un rege, care trebuie recunoscut, dacă voeşti să fii salvat. Cunoscute sunt versurile din ecloga a patra a lui *Virgil,* cari vorbesc despre un prunc trimis din cer.

Brahmanismul, vorbind despre încarnarea lui Vişnu în Krişna, arată rolul acestuia: el va răpune vrăjmaş după vrăjmaş, oameni şi demoni şi va zdrobi în această luptă capul lui Kalija, şarpele cel rău.

Intâia frază a crezului budist e următoarea: „naşterea e suferinţă, etatea e suferinţă; boala e suferinţă, moartea e suferinţă; a fi împreunat cu ceice nu-ţi sunt dragi e suferinţă, a fi despărţit de cei dragi e suferinţă". Acestei stări i se opune mântuirea după care tindeau budiştii, anume: renunţare completă la cele pământeşti, pace, cunoştinţă, luminare, Nirvana, acesta e idealul lor.

---

[1] Conf. Lc. II, 25. Ioan, VII, 31. 40—52 etc.

[2] Ioan, IV, 25.

[3] Tacit, Hist. libr. V. cap. 13.

[4] Dedivin, libr. II, cap. 54.

La *Confucius* [551. a Hr.], au aflat unii enunțată așteptarea unui sfânt, care avea să restabilească armonia dintre cer și pământ.

După *Zend-Avesta,* istoria lumii constă dintr'o luptă continuă dintre întuneric și lumină, dintre bine și rău. Acest proces va dura 3000 de ani. La sfârșitul acestui timp va veni un ajutor printr'un prunc născut din fecioară. Acesta va aduce morților înviere și va resplăti după merit pe buni și pe răi.

Cât despre mitologia *Eghiptenilor,*[1] acolo se așteaptă următorul triumf:

a) victoria întunericului asupra luminei;
b) a vieții asupra morții.

Nu se știe sigur când încep profețiile mesianice în Israel. Cele mai vechi profeții pe cari le cunoaștem, încep cu întâia carte a Vechiului Testament. Ele se succed întinzându-se până la profetul ce formează puntea de trecere între cele două Testamente, până la Sf. Ioan Botezătorul.

Ne vom ocupa în studiul de față chiar cu începutul acestor profeții, și anume cu profețiile mesianice cuprinse în cartea Facerii; vom lua în considerare textul original, și vom folosi argumentele celor mai încercați teologi, pentru a arăta valoarea istoric-religioasă a textelor de cari ne ocupăm.

I. PROTOEVANGHELIUL.

Locurile cu caracter mesianic aflătoare în cartea Facerii nu sunt prea numeroase. Protoevangheliul, binecuvântarea lui Noe, promisiunile făcute lui Avraam și celorlalți patriarhi, precum și prezicerea lui Iacob despre Șilo, formează toate textele mesianice ale acestei cărți.

[1] La aducerea acestor exemple din religiile și mitologiile popoarelor orientale m'am folosit de: A. Schulte, Die Messianischen Veissagungen des Alt. Test. Padeborn, 1908 și de Ed. König: Die Messianischen. Weissagungen des Alt. Testamens, 1929.

In fruntea acestor texte stau celebrele cuvinte din Protoevangheliu: „Vrăjmăşie voi pune între tine şi femeie şi între sămânţa ta şi între sămânţa ei; acela va zdrobi capul tău şi tu vei pădzi câlcâiul lui".

In Septuaginta textul sună: „ehthran theso ana meson sou kai ana meson tes ginaikos, kai ana meson tou spermatos sou, kai ana meson tou spermatos autes; autos sou teresei kefalen, kai sy tereseis autou pternan".

Dintre celelalte traduceri greceşti la Testamentul Vechiu, are traducerea lui Aquilla în locul cuvântului „teresei" al Septuagintei, „prostripsei"; cea a lui Simmahus: „thlipsei".

In traducerile latineşti făcute înainte de Ieronim cetim: „ipse servabit caput tuum, et tu servabis ejus calcaneum". Vulgata lui Ieronim are pentru III, 15.: „inimicitias ponam inter te et mulierem et semen tuum et semen illius, ipsa conteret caput tuum, et tu insidi aberis calcaneo eius".

Reproducem totodată şi textul unor versiuni mai importante. Targumul lui *Ionatan* parafrazează în sensul următor: „vrăjmăşie între tine [şarpe] şi femeie, între sămânţa fiului tău şi între sămânţa fiilor ei, aceia se vor pregăti a încheia pace întreolaltă, în cel mai îndepărtat timp, în zilele regelui Mesia"; *Onkelos:* Acela îşi va aduce aminte de ceeace i-ai făcut dintr'u început şi tu îl vei pândi până în sfârşit; iar targumul *ierusalimitean* numit şi al fragmentelor: şi se va întâmpla, dacă vor veghia fiii femeii asupra legii şi vor împlini prescriptele ei, că ei se vor sili a te călca pe cap şi a te zdrobi, dacă însă vor neglija fiii oamenilor prescriptele legii şi nu vor plini poruncile, atunci te vei sili tu a le muşca câlcâiul şi a-i păgubi. Fiilor femeii le va veni un ajutor, iar şarpele nu va fi ajutat. Ajutorul va fi în contra muşcăturilor, în zilele din urmă = în zilele regelui Mesia.

Sensul general este: „Intre femeie şi între şarpe, apoi între sămânţa femeii şi cea a şarpelui

va exista vrăjmăşie şi luptă; în sfârşit va învinge sământa femeii asupra şarpelui măcar, iar acesta va rezista un timp îndelungat".

Am ţinut să dau acest sens general, întrucât unii dintre criticii mai noui,[1] cred că-i vorba despre o luptă cu rezultat egal pentru ambele părţi.

Ce înseamnă şarpele din Capitolul III? Din cuvintele: „şarpele era mai înţelept decât toate vietăţile câmpului" trebuie să concludem, că avem de a face cu o fiinţă de rând, dar textul următor nu admite nicidecum corectitatea acestei concluzii. Articolul „ha", care însoţeşte în textul masoretic cuvântul „şarpe", arată că Biblia ne vorbeşte despre un şarpe cunoscut. Şarpele e pus într'un raport de egalitate faţă de bărbat şi în unul de superioritate intelectuală faţă de femeie. E un şarpe foarte şiret, foarte diplomat.

In Sf. Scriptură, şarpele e adus adesea în legătură cu un spirit rău.[2]

Ispititorul adevărat nu trebue deci căutat în regnul animal, ci în imperiul întunericului, printre îngerii răi. Diavolul invidia pe Dumnezeu pentru onoarea ce i se cuvenia din partea oamenilor, iar pe aceştia pentru mărirea strălucită care le-a fost pusă în vedere. Astfel „prin pizma diavolului moartea a intrat în lume".[3] Deaceea numeşte Hristos pe satana, „tatăl diavolului" şi „ucigător de oameni dintru început".[4] Orice îndoială o risipeşte Sf. Ioan prin cuvintele: „Şi s'a aruncat balaurul cel mare, şarpele cel vechiu, care se chiamă diavol şi satana, celce înşală toată lumea; s'a aruncat pe pământ, şi îngerii lui cu el s'a aruncat".[5]

---

[1] Dillmann, Genesis [1875] pag. 88—89; Hühn, în: Die Messianischen Weissagungen des Volkes Israel [1899] la pag. 136.

[2] Gen. II., 17; Is. LIX, 5; Mich. VII, 17; Iob. XX, 14—16; Ps. CXXX, 4; Prov. XXIII, 31; Mat. III, 7 etc.

[3] Inţ. lui Sol. II, 24.

[4] Ioan, VIII, 44.

[5] Apoc. XII, 9; XX, 2.

Din enunţările Sf. Ioan Hrisostom, Augustin, Teofilact, reiese, că Sf. Tradiţie vede în şarpe un instrument.

Despre şarpe ca autor al păcatului Sf. Augustin zice: „Quod autem serpenti dicitur... ad eum, qui per serpentem operatus est... refertur"[1] „In serpente [ipse scl. diabolus] locutus est, ut ens eo velut organo movensque eius naturam eo modo, quo movere ille et moveri illa potuit, ad exprimendos verborum sonos et signa corporalia, per quae mulier suadentis intelligeret volumtatem". Interpretarea aceasta e reluată, mai târziu, între alţii de Hengstenberg.[2]

Philo,[3] este întâiul care a dat acestui loc o interpretare alegorică. După el, şarpele ar fi o expresie pentru păcat. Clement Alexandrinul a adoptat mai mult sau mai puţin această interpretare. Din punct de vedere al exegezei tendinţa de-a alegoriza o avea şi Origen, iar în privinţa aceasta e de acord cu majoritatea contimporanilor şi a succesorilor săi. Dar interpretarea scriitorului Halevy,[4] că acest pasagiu este o alegorie socială şi a lui Haupt că este una sexuală, este deja exegeza operei comice.[5] Ce-i drept, nici literă de literă nu se poate lua acest pasagiu. Am avea o mulţime de inconveniente. Ex.: după literă Dumnezeu a făcut pe om din pământ, pe muiere din coasta aceluia; după alegorie însă, pământul indică elementul material în om, iar femeia reprezintă fiinţa inferioară faţă de bărbat. Sau: Dumnezeu plasând pe om în grădina creată, se preumblă ca un prinţ prin mijlocul ei şi întreabă: Unde eşti? Dumnezeul Genezei e un Dumnezeu viu, un Dum-

[1] S. Aug. De Gen. ad. lit. l. XI, c. 27, n. 34; Teodoret: în In Gen. quoest. 32.

[2] Christologie I p. 7; Hoffmann, Schriftbeweiss II, pag. 464; Grossrau, Kom. zur Gen. [1887] pag. 109.

[3] Leg. Alegoriarum II, 18.

[4] Recherches bibliques Paris 1896.

[5] Precum bine a observat în una din scrierile Sale învăţatul Lagrange.

nezeu accesibil. El intervine în destinul umanității, El întră în comunicație cu popoarele. Traducând aceste concepții despre Dumnezeu în limba umană, bineînțeles că nu se putea vorbi altcum despre Dumnezeu, decât ca despre un om. Acestea și altele sunt antropomorfisme, e imposibil pentru imaginația noastră de-a proceda altfel.

Unii cred, că Satana a luat aici aparența unui șarpe [Hummellauer].[1] Conducătorul școlii biblice din Ierusalim, învățatul P. Lagrange, consideră în articolul său din R. B. anul 1897, pag. 336 și urm. șarpele ca un simbol. Șarpele care a sedus pe om nu-i decât un „porteparole", este vorba despre o ființă foarte abilă, vrăjmașe fericirii omului. Șarpele din III, 15, n'a fost un „animal naturale", ci un „fictum demoniaque", o apariție simbolică a principiului imaterial și rău, zice Hoberg în catehismul său la pag. 10.

Pentru König, savantul dela Universitatea din Bonn, însemnarea simbolică nu-i clară. El admite aceea concepție, care poate fi numită: concret reprezentativă; iar în ce privește „sământa șarpelui" el se exprimă precum urmează: Prin sământa șarpelui din cap. III, se înțeleg în primul rând urmașii reali ai șarpelui; dacă se consideră însă însemnarea generalizată și reprezentativă, atunci poate fi sământa șarpelui, reprezentanta tuturor elementelor lumești, prin cari omul se lasă sedus a-și uita de Dumnezeu, a prețui greșit valoarea actuală a lumii și a cădea astfel în ispită.[2]

Biserica nu ne spune dacă circumstanțele citatului nostru trebuiesc luate literă de literă și nici o doctrină teologică importantă nu se fondează pe realitatea istorică a faptelor: că femeea a fost făcută din coasta bărbatului, că șarpele a vorbit. E vorba de-o istorie adevărată cunoscută pe calea revelației și expusă în mod popular; figurile literare

---

[1] Kom. in Gen. pag. 152.

[2] E König Mess. Weissagungen, 1919, p. 84.

însă, ca: simboale, metafore, alegorii etc., nu sunt excluse.

E semnificativ, cum tradiţia tuturor popoarelor confirmă mai mult sau mai puţin acest raport biblic. Şarpele sau mai bine zis diferitele specii de şerpi ocupă un loc considerabil în simbolica popoarelor antice, vedem la toate un şarpe gigantic personificând puterea Intunericului, puterea ostilă binelui, principiul răului sau răul moral.

Invăţătura Iudeilor despre demoni face pe şarpe reprezentantul satanei.[1] In Bereş, Rabba cap. XVIII, şarpele e numit răufăcător,[2] iar pe şarpele din Gen. III, îl numesc şarpele cel vechiu şi determină prin această expresie pe diavol.[3]

In epopea lui Gilgameş, unul dintre cele mai vechi monumente literare ale rasei semitice, să citeşte, că Oum-Napiştim [zeificatul] a revelat eroului Gilgameş existenţa unei plante care avea însuşirea miraculoasă de a reda tinereţa. Când Gilgameş era în posesiunea acelei plante şi se mândrea că-şi putea redobândi tinereţa perdută, un şarpe i-a furat planta magică în timp ce el se scălda în apa rece a unui izvor.[4]

Există în colecţia publicată de Layard,[5] un cilindru vechiu babilonian, care reprezintă un arbore ce pare a fi palmier şi care poartă două fructe dedesubtul frunzişului. Inaintea arborelui sunt aşezate faţă în faţă două persoane, un bărbat şi o femeie. Persoanele sunt îmbrăcate iar în dosul femeii se ridică un şarpe. E foarte greu de-a nu vedea aici o aluzie la cădere, cu toatecă partea din poemul caldean despre creare şi care trebuie să vorbească

[1] Conf. Nöldeke, Zeitschrift für Völkerpsyhologie I, 412, sqi Pietschmann, Geschichte d. Phön, pag. 227.

[2] Conf. Weber T., Iüdische Teol. Leipzig II, 1897, pag. 218.

[3] Delitsch, Gen.[4] pag. 139.

[4] Trazer G; Le folklore dans l'A. Test. [trad. Andra] Paris 1924, pag. 18.

[5] Culte de Mithra 1847, planşa XVI, No. 4 şi reprodus de Vigouroux în: La Bible et les decouverts modernes III, Paris 1881, pag. 201.

despre această scenă n'a fost încă aflată. Graţie acestui preţios cilindru putem afirma, că măcar în una din formele citatului, şarpele a jucat acelaş rol ca în Biblie.

Acelaş adevăr se verifică prin publicaţii din zilele noastre: Universitatea din Leipzig publică sub direcţia profesorului Hans Haas un atlas cu chipuri, în care erudiţia contimporană ne pune la dispoziţie diferite icoane cari au avut ca motiv citatul nostru. No. 6 din 1925, aduce o icoană din religia asiro-babilonică, care ne face să constatăm, că conţinutul primelor capitole din Geneză era popular în Babilonia deja pe la anul 2500, înainte de Hristos. Chipul Nr. 11 reproduce sculptura unei porţi din Sakşegözü în Asiria de nord, şi înfăţişază tabloul arhicunoscut în vechea artă a cioplitului, cu pomul vieţii şi cu cele două figuri omeneşti etc.

Idei comune Genezei aflăm şi în cărţile religioase ale *Perşilor*. După Zendavesta, primii oameni au fost creaţi buni din partea lui Dumnezeu şi au fost meniţi spre fericire, însă prin gustarea din fructul oprit s'au nefericit. Şi în cartea aceasta, ispititorul poartă haina şarpelui.

Egiptenii numesc Apapi pe şarpele care luptă în contra zeului „Ra" în prima zi a creaţiei. *Fenicienii* reprezintă „spiritul rău" sub forma unui şarpe, calomniator, pe care zeul „El" l-a aruncat în abiz.

Agentul răului e numit şarpe şi la *Indieni.*[1]

Avem o mulţime de dovezi în religia şi cultul popoarelor mai nouă. Cu toată diversitatea, se poate constata însă un sâmbure comun al credinţei. Aducem din religia *Germanilor* păgâni următoarele două exemple: In apropierea unei biserici din Gosforth, în Anglia, s'a aflat o peatră, în care sculptura reprezintă pe zeul „Thor" pescuind după şarpele lui Midgard, — Bilderatlas zur Religionsgeschichte...

[1] Conf. von Schröder, Indiensliteratur u. Kultur pag. 377; la *Iranieni,* conf. Spiegel, Iranische Altertums-Kunde III, 530; pentru *Greci,* conf. Martz, Griechische Märchen von Dankbaren Tieren p. 96.

Leipzig 1924, I, pag. 3. — Figura 47 din acest atlas arată încătuşarea lui Lokis în urma fărădelegilor faţă de zei. El zace legat în peştera unei stânci. Deasupra capului lui au aşezat zeii un şarpe care-şi picură veninul pe faţa condamnatului. Soţia acestuia, Sigyn, prinde veninul într'un vas şi numai când vasul e plin şi trebuie vărsat, cad pe faţa condamnatului picuri, iar el tresare de se cutremură pământul.

Cu nu mai puţină răutate e încărcat şarpele în folklorul românesc. Spre ilustrare se poate consulta opul: „Animalele la Români" de S. M. Florian şi toate basmele în cari balaurii au rol. Pentru restul popoarelor vezi: Feldmann. Dillmann [2] şi Benewitz,[3] afirmă ce-i drept, că diavolul nu era cunoscut în literatura anteexilică. La aceasta se poate răspunde, că nici aici nu întâlnim numele de „diavol". Geneza ne înfăţişează pe ispititorul oamenilor ca fiinţă inteligentă şi vrăjmaşe intenţiunilor lui Dumnezeu, fără a-l numi sau a-i cunoaşte numele. De altcum noţiunea „diavol" nu o întâlnim în Pentateuh. Această atitudine se crede a fi intenţionată. Dacă s'ar fi numit dela întâia pagină a Genezei o fiinţă rea, invizibilă, supraumană, atunci poate Evreii n'ar fi întârziat de a recunoaşte în acea fiinţă o divinitate a răului în contrast cu cea a binelui. E destul să amintim cazul Eghiptenilor. Ei onorau pe „Ra" deodată cu zeii binelui, pe „Set" cu zeii răului. Cât despre Babilonieni, se ştie că-şi formaseră un cult întreg pentru spiritele rele.

(Va urma).

Prof. NICOLAE NEAGA.

[1] Paradies u. Sündenfall pag. 274 şi 506; Hühn, zur Paradiesesschlange, in Festschrift für Seb. Merkle 1922 pag. 137 şi următoarele.

[2] Gen. pg. 77.

[3] Die Sünde im Alt. Isr. Leipzig 107, pag. 357.

AMINTIRI DUREROASE.

Biserica ortodoxă română din fosta monarhie a fost maşter tratată de guvernele dela Viena şi Budapesta, iar uniţii, români şi ruteni, au fost nişte copii răsfăţaţi ai tuturor guvernelor.

Biserica unită din Ungaria era înglobată în episcopatul catolic şi episcopii uniţi români luau parte, ca membri activi ai episcopatului catolic, la toate şedinţele acestui episcopat, unde se decidea şi de soartea poporului român unit, ba sub influinţa episcopatului catolic, episcopii uniţi români n'au rămas pe lângă condiţiile actului de unire dela 1700, ci s'au contopit cu totul în biserica catolică deşi în actul de unire se zicea respicat, *că au să se rupă peceţile, dacă se va face abatere dela condiţiile unirii.*

Dar nici nu se putea altfel, deoarece cunoscătorii istoriei bisericii unite, ştiu prea bine persecuţiunile, la cari au fost expuşi chiar din partea episcopului unit dela Blaj, cei mai mari fii ai neamului românesc: Petru Maior şi Şincai; amândoi au fost siliţi să ia lumea în cap şi să se refugieze la străini, ca să aibă pâinea de toate zilele. Şi aceasta pe motivul, că ei erau întâi Români şi apoi catolici, până când episcopii uniţi erau şi sunt mai presus de toate catolici, şi apoi numai, ca ocupaţiune secundară, mai sunt şi Români.

Nu ne-ar interesa activitatea episcopatului unit, dacă această activitate s'ar fi mărginit la chestiile lor bisericeşti. Dar activitatea lor era ostilă, mai vârtos la Budapesta, şi Bisericii ortodoxe române din Ungaria şi Transilvania. Putem afirma cu su-

flet liniştit, că Biserica ortodoxă română din Ungaria n'a avut duşman mai mare decât pe episcopii de acelaş sânge, cari îşi câştigau merite înaintea guvernului maghiar, dacă puteau lovi în Biserica ortodoxă.

Ca să nu putem fi bănuiţi că spunem vorbe goale, vom ilustra afirmaţiunile noastre şi cu exemple: In piaţa mare din Lugoj s'a ridicat încă din timpuri vechi o cruce ortodoxă. Mai târziu această cruce a fost renovată de vrednicul român Hazi-Barbu. Aceasta a fost de ajuns, ca o mână de uniţi din Banat, în frunte cu episcopul *unit*, să ceară dela forurile administrative înlăturarea crucii ortodoxe din piaţa Lugojului, şi au mers atât de departe în ura lor, încât *crucea românească* în scriptele uniţilor era numită: „piatra de scandal" [botránykő]. In comuna Dragomireşti o mare parte a populaţiei române s'a întors la sânul maicii străbune, la Biserica ortodoxă. Mitropolitul ortodox din Sibiu a trimis un preot pentru păstorirea acestor credincioşi. Deşi săraci lipiţi pământului şi persecutaţi până la sânge de autorităţile maghiare, aceşti credincioşi ortodocşi şi-au adunat lemnul şi cărămida necesară pentru zidirea unei bisericuţe, unde să se închine lui Dumnezeu după datina lor strămoşească. Pretorul plasei le-a denegat autorizaţia de a zidi biserica. Bieţii ortodocşi au apelat la subprefect, care a aprobat hotărârea pretorului. Chestia a ajuns în ultima instanţă la Ministerul de culte din Budapesta. In acest minister exista pentru chestiile catolice o direcţie, supusă direct ministerului, în frunte cu un prelat al bisericii catolice, ca consilier ministerial. In acel timp conducătorul direcţiei catolice era canonicul dela Timişoara Várady, cel mai intim prieten al episcopului unit dela Lugoj, Vili Hossu. In mânile acestui Várady a ajuns şi apelul ortodocşilor din Dragomireşti şi acolo s'a îngropat până s'a distrus întreg materialul adunat de popor pentru biserică. Această chestie, adecă concesiunea de a zidi o biserică ortodoxă română, a fost atât de importantă

în ochii catolicismului, că actul s'a îngropat în minister şi nici când nu s'a dat autorizaţia cerută. Se vorbia pe acel timp, că chestia a ajuns până la Roma şi acela care a intervenit la Roma contra Bisericii ortodoxe a fost marele Român.... Vasile Lucaciu.

Iată unde a dus în era maghiară intoleranţa religioasă a fraţilor noştri uniţi. — Tot aşa s'a întâmplat cu trecerea dela uniţi la ortodocşi într'o comună fruntaşe din dieceza Aradului. Şi toate neplăcerile veneau asupra Bisericii ortodoxe române dela uneltirile episcopilor uniţi. Fiind vorba de episcopul Hossu dela Lugoj, mai apoi dela Gherla, e bine să deschidem o mică paranteză, pentru a ilustra afirmaţia, că uniţii sunt întâi catolici şi apoi români.

Vili Hossu a fost canonic la Blaj, de unde a ajuns episcop unit la Lugoj; a fost un bărbat foarte inteligent şi se *arăta* a fi un bun Român. Cu inteligenţa şi diplomaţia sa a ajuns să fie un factor însemnat în politica de stat a Ungariei şi toţi Românii, fără deosebire de confesiune, îl considerau de un mare apărător al intereselor româneşti. A ajuns mai târziu episcop la Gherla. Toţi îl admiram şi eram însufleţiţi de activitatea acestui bun Român, care înainte de a intra România în războiul mondial, a umblat şi pe la Bucureşti, luând contact cu guvernul român. Lumea din Ardeal vorbia că era trimis în misiune diplomatică chiar de către Tisza. A murit Hossu şi a murit şi Tisza. Acum se publică corespondenţa lui Tisza şi în volumul al doilea aflăm, că şi episcopul Hossu era în corespondenţă cu contele Tisza şi îi destăinuia unele lucruri în legătură cu politica dela Bucureşti. Intr'o epistolă Tisza îi aduce elogioase mulţumiri pentru informaţiunile preţioase ce i le-a dat episcopul Hossu despre O. Goga şi Lucaciu şi-i scrie, că epistola s'a trimis respectivului ministru.

Nu există român în Ardeal, care l-ar fi crezut capabil pe un Vili Hossu, ca să-i trimită contelui

Tisza, cel mai mare duşman al poporului român, informaţiuni contra acelor buni Români cari luptau pentru idealul naţional. Vorba vine: Intâiu catolic, apoi Român.

Să mai amintim din uneltirile episcopilor uniţi contra bisericii ortodoxe.

Banatul deşi fără ierarhie românească era ortodox în cel mai strict înţeles al cuvântului. Abia în secolul al XIX-lea i-a venit în cap unui preot necăjit ortodox, ca el cu rudenile lui să treacă la unaţie. Catolicismul s'a folosit de acel moment şi s'a grăbit să înfiinţeze în Lugoj o episcopie unită şi cu această episcopie a venit multă suferinţă asupra ortodocşilor din Banat. Au început întrigile, s'a aruncat mreaja catolică asupra satelor româneşti şi prin diferite mijloace, în timpul foametei dela 1863, chiar cu nişte saci cu tărâţe au fost ademeniţi oamenii flămânzi să treacă la unaţie.

Dacă într'o comună românească câştigau 3—4 suflete amărâte, se începea lupta confesională, care era uşoară pentru uniţi, având întreg aparatul administrativ la dispoziţie.

Se luau dela ortodocşi bisericile şi sesiunile parohiale, cari şi azi sunt în posesia uniţilor, deşi niciodată nu s'au făcut trecerile în mod legal. Prin anul 1870, când George Ioanovici, român ortodox, era secretar de stat în Ministerul Cultelor din Budapesta, guvernul maghiar a dat ordin, ca sesiunile din comuna Ramna, Banat, luate în mod frandulos de uniţi, să fie ristituite diecezei ortodoxe de Caransebeş; dar nici acest ordin n'a fost executat şi sesiunile şi azi se află în posesia uniţilor. Oare dieceza Caransebeşului n'ar putea cere, ca acel ordin să fie acum executat?

In comunele româneşti încolţite de uniţi s'au întâmplat lucruri ciudate. In comuna Salagiu, lângă Buziaş, uniţilor dela Lugoj le-a reuşit să câştige pentru unaţie pe doi preoţi ortodocşi. Au mai rămas în comună un preot şi un capelan la religia orto-

doxă. Episcopul unit din Lugoj, încurajat de a fi câştigat pe cei 2 preoţi, a trimis pe toţi canonicii, ca să facă slujbă în sobor şi să ia biserica ortodoxă. S'au dus canonicii uniţi cu mare alai, au intrat în biserica ortodoxă, s'au îmbrăcat în hainele sfinte şi au început sfânta slujbă. Declaraseră biserica satului de biserică unită.

Dacă Dumnezeu şi vitejia soldatului român n'ar fi făcut România mare, cu ajutorul bisericii unite întreg poporul Român din Ungaria ar fi pierit. Ungurii erau cuprinşi de dorul de a maghiariza şi în acest scop au cerut dela Roma înfiinţarea unei episcopii unite maghiare, ca apoi, când le va veni bine, să înfiinţeze şi o episcopie ortodoxă maghiară. Pentru a teroriza pe papa dela Roma, Românii uniţi, pentru salvarea aparenţelor, au protestat contra înfiinţării acestei episcopii. S'a ţinut chiar un congres al uniţilor la Alba-Iulia, unde au fost de faţă toţi intelectualii români în frunte cu dl Iuliu Maniu. La acest congres s'a votat pentru Roma o moţiune, *că toţi Românii vor trece la Biserica ortodoxă, dacă Roma va admite episcopia unită maghiară.* Episcopia unită maghiară s'a înfiinţat la Hajdudorog, cu un vicariat la Târgu-Mureş *şi nici un unit n'a trecut la Biserica ortodoxă.*

Din înfiinţarea acestei episcopii au avut şi uniţii un folos. Episcopul Hossu din Lugoj a primit dela guvernul maghiar, 1.100.000 coroane aur, cu cari a zidit seminarul din Lugoj şi reşedinţa episcopească dela Gherla. Era preţul sângelui.

La episcopia maghiară unită au fost încorporate cele mai mari parohii din Bihor, iar pentru Săcuime s'a înfiinţat un vicariat al episcopiei maghiare la Târgu-Mureş şi s'a aflat un preot unit român, care a primit să fie vicarul episcopului maghiar şi să-i dea mână de ajutor la sugrumarea elementului românesc din Ardeal.

E din cale afară trist şi faptul, că sub Consiliul Dirigent mitropolitul Blajului a făcut pe administratorul apostolic pentru vicariatul din Săcuime.

Pentru elementul românesc din Ardeal, dacă nu se înfăptuia România mare, înfiinţarea episcopiei unite maghiare ar fi fost cea mai mare nenorocire.

Ungurii jubilau, că au ajuns ieftin, cu banii lui Iuda, la un puternic mijloc de a maghiariza prin biserica unită poporul românesc şi în beţia lor se ocupau cu un plan diabolic: să înfiinţeze şi o episcopie ortodoxă maghiară, profitând de faptul, că la Szentes, Hodmezö-Vasarhely, Karczag, Munkacs, Budapesta, existau nişte parohii greceşti, unde credincioşii nu cunoştiau decât limba maghiară. Câte societăţi culturale maghiare ca Emke, Demke, Fenke adresau guvernului maghiar memorii pentru înfiinţarea episcopiei maghiare! Ba s'a aflat şi un arhimandrit sârb, preot în Hodmezö-Vasarhely care a compus un catehism ortodox în limba maghiară şi a făcut chiar şi un memoriu pentru înfiinţarea episcopiei ortodoxe maghiare, în care arată necesitatea acestei episcopii, se înţelege, arătându-se pe sine ca cel mai vrednic pentru a fi episcopul episcopiei maghiare. — Norocul a fost, că am avut în Ministerul Cultelor din Budapesta un funcţionar român, care a pus mâna pe toate memoriile şi nu le-a mai scos la lumina zilei.

SIMION VLAD.

DIN VREMURI TRECUTE.

UN PROTOPOP „NEASTÂMPĂRAT".

Pe Gheorghe Haines îl aflăm mai întâiu — la 1792 — ca preot al bisericii „Sf. Treimi" din Braşov. [1] La acest altar a slujit până în 1796 [2] când „şicanele nenumărate de cari suferia preotul şi protopopul român" l-au silit să-şi părăsească biserica. Companiştii (negustorii greci) urau şi persecutau pe acest preot pentrucă era român. Ei înaintaseră o plângere împotriva lui, la autorităţile mai înalte, învinuindu-l pentru diferite cauze, căci prinseseră ură mare asupra lui. Atât de pasionată era această grupă de Greci, încât Panait Hagi Nica promise o fundaţiune de 20 mii fl. pentru o şcoală grecească, dacă vor delătura dela această biserică pe capelanul român. Porunciră deci preotului român să iasă din casa parohială: acesta nevoind însă să se depărteze dela susnumita biserică, Grecii îl siliră să iasă din casă şi mai cu seamă că Panaiot H. Nica a declarat, că nu va număra banii promişi până când va fi preot român la biserică". [3] Panaiot împlinise 80 ani şi Grecii, temându-se să nu moară, intervenirâ la Magistrat să-l scoată pe Haines cât mai curând din casă. Aceasta se şi făcu, luându-i-se, cu ajutorul judecătoriei, ferestrile dela casă, tocmai în vreme de iarnă, cu tot protestul lui H. şi cu tot sprijinul ce-l avea dela Consistor. Imediat apoi Panait îşi făcu testamentul şi curând după aceea muri (1796). Curtea aprobă procedura urmată contra „încăpăţânatului popă" cu adresa sa din 24 Ian. 1797.[4]

[1] Bartolomeiu Baiulescu: Monogr. comunei bis. gr.-or rom. a Sf. Adormiri din Cetatea Braşovului, 1898.

[2] Andreiu Bârseanu, Istoria şcoalelor centr. rom. gr.-or. din Braşov 1902, pg. 20.

[3] B. Baiulescu: op. citat pg. 15.

[4] Hermann: Alte u. Neue Kronstadt. II. pg. 568—569.

Tot în 1792 (Dec. 13) îl vedem pe „fostul preot la biserica braşovenească a Brâncoveanului“ [1] ca administrator neunit al protopopiatului Braşov, cu numele de Haneş, [2] iar în 1805 ca protopop. Ultima dată îi întâlnim numele la 25 Ian. 1806, tot ca protopop al Braşovului.[3]

In anul 1803 „pentru a înlesni pregătirea candidaţilor de preoţie şi de dăscălie din comunele ţinătoare de acest protopopiat, proiectă înfiinţarea în Braşov a unei şcoale teologice şi pedagogice cu 2 clase şi 2 învăţători, în care aveau să fie primiţi tineri cu oarecare pregătiri în scriere şi cetire ca să nu facă învăluială şi perdere de vreme dascalilor cu învăţătura buchilor“.[4] Planul fiind înaintat spre aprobare directorului şcoalelor naţionale R. Tempea, acesta nu-l află potrivit, şi în 13.25 Ian. 1804 recomandă Magistratului din Braşov ca din tot planul lui H. să se pună în lucrare numai atâta, ca banii subscrişi pe seama clădirii unei şcoli în suburbiul românesc, în sumă de 450 fl. renani să-i încasseze Magistratul dela subscribenţi şi să-i ţină în păstrare, până când dânsul (Tempea) va propune guvernului ţării, ce să se facă cu aceşti bani.[5]

In 1808 H. e chemat la Sibiu ca director al şcoalelor naţioale, iar Tempea vine la Braşov ca protopop. H. n'a condus însă mult timp şcoalele rom. neunite din Ardeal.[6]

Persecutat la începutul carierii sale de către Greci, mai târziu el îşi atrage, prin energia şi stăruinţa sa, toată ura stăpânitorilor saşi. Iată cum vorbeşte despre el Hermann, în opul citat: Popa H. era o creatură a episcopului valach Gherasim Adamovici, care îl şi numise administrator al bisericilor val. de aici. Semeţia, avariţia, încăpăţânarea erau caracterul lui. Pentru a-şi satisface aceaste patimi, nu lăsa nici un mijloc neîncercat, nici o ocazie nefolosită, şi se lăuda cu sprijinul protectorului său... Obrăznicia lui merse însă şi mai departe. Guberniul enunţase în anul 1795, ca preoţilor să li se permită şi pe mai departe să-şi aducă din alte părţi atâta vin cât le trebue pentru

[1] N. Iorga: Ist. Bis. Rom. II pg. 257.

[2] Dr. St. Stinghe: Documente privitoare la trecutul Românilor din Schei II. 76.

[3] Ibid. pg. 291.

[4] A. Bârseanu: op. cit. p. 14.

[5] A. Bârseanu: op. cit. p. 14.

[6] A. Bârseanu: op. cit. pp. 14—15.

casa lor. Haines amăgi poporul din sate că acest favor se întinde şi asupra supuşilor şi în mod arbitrar dădu ordin să se publice în Turcheş şi în Bran. In urma acestui fapt însuşi Guberniul se văzu silit să declare, că această autorizaţie se dă numai preoţilor, nu şi laicilor. Dar nici aceasta nu fu de ajuns. El opri pe preoţii din protopopiatul său de a apărea în faţa tribunalelor lumeşti, şi în sfârşit abuză atât de mult de autoritatea sa, încât epitropii valachi adresară jalbe împotriva lui chiar la Magistrat, ca acesta să intervină la Guberniu pentru a fi îndepărtat din protopopie şi să fie altul instalat în locul lui. Atunci fu delăturat pentru scurt timp. Cu toate acestea îi reuşi să fie reintregrat în protopopie... In 1799 e însă ameninţat să fie destituit definitiv, dacă s'ar mai face vinovat de faptele rele (sic!) In cel din urmă fu trimis ca preot militar în tabără, şi astfel Magistratul scăpă de multe năcazuri.

Multe ar mai fi de zis despre acest protopop „neastâmpărat". Arhiva Braşovului are sute şi sute de acte, cari se ocupă cu activitatea lui, spin atât de mare în ochii Saşilor, care era de multeori ocazie bine venită pentru a-l denunţa Consistorului sau Guberniului. In schimb nici el nu-i cruţa pe Saşi şi nu-i era teamă de ei. Astfel o adresă a sa către judeţul Braşovului o începe cu cuvintele: „Să-ţi aduci aminte Măria Ta"... şi o termină astfel: „iară dacă nu vei face Măria Ta indestulare, vom arăta acest lucru la Cinstitul Consistorium, şi de acolo la Inlăţatul Crăiescul Guber[niu] atâta pentru pricina aceasta cât şi pentru şura Popii Stoica, şi să nu paiă Mării Tale rău pe mine". Numai Căpitanul Ilie Birt mai îndrăsnise să se adreseze astfel puternicului Magistrat! Dar nici acesta nu-i rămânea dator, şi, de câteori i se oferia ocazia, nu-l lăsa să scape uşor. Astfel e şi cazul cu banii femeii Chira Taus, pe când era preot militar, în 1801. Nu e nevoie să-l mai povestesc, el reiese clar din cele 3 adrese cari urmează:

Ad Nro 440/806.

Prea Tsinstit Judicat!

La Schzalba Kivi lui Petru Tausz, aszupra mea la Eneltzatul Krejeszkul Gubernium date, schi de akolo prin Milosztiva Rezolutzie szpre Tsertsetare, schi Hoterire la Szlevitul Magistrat al Braschovului indreptate, ku pleketsune am a Reszpunde:

1-o. Ku adeverat jaszte ke la Forpost la Raina fiynd Regementul Nosztru, pe lenge Reversz dela muna mea (:Temendusze ja de vro primezdie fiynduy Barbatul prinsz la frantzozy:) miau dat 20 de Galbeny, ku kondition ka atsey Bany szey dau, szau la omul jey szey Rendujeszk la Braschov, au la Szibiu, pe lenge kare En togmiale miau may vendut un Tsasz ku 9 Krony Talery, schi atseschty 9 Krony Tal. szau szkrisz Tot en szkriszoarea szau Reverszul ku 20 de Galbeny, schi szau fekut 24 #.

2-o. Reteluind Armadia Noastre dela Raina pene la Innflusz in Bavaria, au venit atsa Mujere la Regementul Nosztru en loager, schi pentru ke au foszt porunka ka mujerile kare nau Barbatzi de fatze, sze sze dudue dela Regement, pe densza Domnul Obrister Titz Gübbon oau duduit, atuntsa au aretat Reverszul mieu pentru Bani tseau avut la mine zikend ke ja pentru atseja au venit la Regement ka are sze ja dela mine atsey Bany (Schi pene En Tsaszul atsela ja nits o date nau Tserut Bani jey dela Mine) Dare atuntza fiynd jeu la Haupt Quartir ku porunka Armey Comandi pentru o Exzecutie, leudatul Domnul Obrister Titz Gibbon oau prinsz la profosz (temnicer, nota transcr.) schi daka am venit jeu din atsa szluzbe miau povesztit de atsaszta, schi miau zisz szey dau bani, schi sze sze duke dela loager, ascha jeu a doazi mam dusz ku bani la Domnul Obrister, Domnul Obrister miau zisz szey dau jey, Eu numay deket mam dusz la ja schi eschind pe jarbe verde En Mardsinea loageruluy, pe Bazmaoa tse jam dusz bani jam numerat, Tot Krony Talery frantzozeschty, Szokotind 2. la un Galben, ke ascha umbla afare un Galben en pereteszk. Schi ja au szkosz din kureoa tse jera en tsinsze Reverszul mjeu, schi lam Rupt akolo. dare al

3-o. Tsaszul tse lam foszt kumperat ku 9. Kr. szupt Reversz lam foszt dat la Domnul Oberlaitnant Schtorch szel duke la Szibiu, schi fiynd ke Domnul Oberlaitnant au zebovit la pesta, En pretzu atselor 9. Krony jam dat la muna jey Reverszul Domnului Oberl. Schtorch, schi dela mine Iszkelit, ka viynd ja szey dea tsaszul la muna jey, schi ku atsaszta nemay avend la mine nici o pretenzie szau dusz dela Regmt, schi au venit la Ardeal, dare ku Domnul Oberl. Schtorch nu szau entelnit ka szey dea Tsaszul.

4-o. Domnul Oberst dela pesta prin Lintz (unde jeu jareschy din porunka lui printz Ioan mam aflat la Exzekutzia

Petruvaradainer) schi akolo am luat jaresch la muna mea Tsaszul, schi au Remasz Reverszul la ja, schi Tsaszu la mine; schi al

5-o. Viynd jeu ku Regementul la Szibiu, au venit atsa Mujere dela Braschov pentru atsey 9 Krony dela Tsasz, schi miau tserut au tsaszu au Bani, jeu jam tserut Reverszul Enapoy (Temendume ka mune poymune ku atsel Reversz sze numy Tseje Tsaszul doaoare, ka o mujere fere frika lui Dumnezeu, schi fere Ruschine de oameny) ja au zisz ke au pierdut Reverszul, jeu jam zisz, ke pene num va da Reverszul fatze nuy dau Bany, dare ja au pusz Taga ke au pierdut Reverszul, schi pentru pritsina atsaszta am foszt schi Enaintea Domnului Obrister, Vezind ja ke nume poate Enschela szey dau atsey 9 Kr. schi szemi tzie schi Reverszul, au szkosz adoaoa zi Reverszul en original, schi ascha, En kasza fratelui Director Tempian (avend la ja opretenzie de 4. au 5. zlotz) jam numerat atsey 9. Krony Taler schi am Rupt Reverszul. al

6-o. Fiynd ke atsa Mujere pene a nu veni noy ku Regimentu la Szibiu, Dupe tse jam dat Bani pe tsasz, schi am Rupt Reverszul jam zisz sesch opreaszke gura de a vetema may mult numele mjeu, ke alt mintrile nuva umbla bine, ja, au Entseput en potriva mea **per tu** a reszpunde: *Tsem pasze mie de tine ka tu jeschty un pope, schi Galbenu kare tzam dat de pomenire sze mil day En napoy, schi doy Galbeny pentru kopila tse oam botezat szemy day En napoy, schi lantzul de tsasz au 2. Galbeny pentru lantz sze mij day, ke jeu nu vreu szete schtiu pe tine.* (kare ale jey ne drepte pretenzij, din Actele schi zelburile jey pe larg sze poate vedea) vezind jeu la Densza o neomenye ka atsaszta oam Enpinsz pe usche afare, ja szau apukat de usche, schi nau vrut sze jasze, ascha jeu jam deszfekut menile de pe usche, schi jam dat odate ku latu pitsorului peszte k.., schi oam en pinsz pe usche afare, Ensze ascha ku mile am dat, ket ku adeverat un kopil de 5 any nits vay nar fi zisz. dare ja au Eschit din Kasze sztrigendumy tot *Enschelotorule,* dare pe densza oau foszt betut ku keteva zile mainainte la kertsme la Geisel niste oameny, din Arpetak, schi au mintzit ke jeu oam betut, pentru kare okare am vrut szeo kaut ku Schzudekate, Dare apukend ja may En nainte mau keutat la Konsistorium, schi al

7-o. Schzudekendune la Tsinsztitul Konsistorium szau vezut

ne adeveratele jey Schzelbury, schi numau Geszit Schzudekata ku nimika jey tseva Datory. al

8-o. Numita prin Mischlotsirea Domnuluy Obrister schi a Krejestij General Comando, au luat Apelatzie la Krejeszkul Gubernium, Ascha Consistoriumul Toate Actele dupe Rendujale leau trimisz la General Comando, schi de akolo la Krejeszkul Gubernium, De unde iszau dat Resolutie, ke dake nu jaszte multzemite ku Deliberatul Consistoriumului, sze me kaute la Tsinsztitul Judicat al Braschovuluy.

9-o. Numita ku atsa Resolutzie nu szau endesztulat, schi au dat, de nou alte Instantzie la Krejeszkul Gubernium, ku totu en protiva tseloralalte Instantzij tse au fost Dat la Tsinsztitul Consistorium. Drept atsey jeu pofteszk ka atsel Transmission dela Consistorium ku toate Actele szele aduke fatze Enaintia Schzudeketzi, schi Schzudekate, Din atsela Acte, schi din Instantzia jey tsa may pe urme atsaszta Combineluind szkimbatele jey vorbe ova vedea ke nits un adever nu grejaste, schi proteschteluind pe toate keltujala Pofteszk sze fake Hoterire. Remuind al prea Tsinsztitului Judicat

plekate szluge

Coronae 1802. Iulye 15. GEORGIUS HAINESZ m. p.
Protopop.

*

Ad 440/1806.

La Prea Tsinstitul Magistrat al solobodi Ksejestij Tsetez Braschovului umilite Instantzie.

Prea Tsinstit Magistrat!

Apelatzia atsasta dela Tsinstitul Iudicat am luat pentru ke Deliberatul Tsinstitului Iudicat jaste numay din gend fekut, dare nu dupe Acte. Ba ku totul en potriva Alegatijlor de amendoao pertzile, pentru ke jeu nits am tegeduit nitse tegedujeszk ke perischa szau Actora mea Kiva nu mjau dat nu 13 # schi 7 # schi un lantz. Dare eu Bany gata 20 de Galbeny, schi un tsasz pentru 4 # Galbeny care szau fekut en szume 24 #, ensze atsesty Bany jam platit totz dupe kum am aretat la alegatzia mea ku praesentatul 14 Iulius anno 1802.

Dare pomenita Actora Kiva din Reutate schi pizme daka am venit ku Regmtu la Szibiu mjau tserut enapoy un galben kare pentru szluzbe dumnnzeeschty szau Messgeld(?) afare

mjau foszt dat, schi jaresch doy # Galbeny kare (kend jam pletit bani tse au avut la mine, schi am Rupt Reverszul szau obligatja tse jam fost dat la mune pentru atsey bany) jam trasz pentru o kopile tse mia pusz ku szila en kar de oam hrenit, schi oam purtat en Reterade (retragere, nota transcr.) 5 szeptemuny, fiynd fina jey, pentru a keruja (sic!) hrana, schi grischza miau fegeduit pe toate ziua × (creiţari!) 30 schi jeu jam luat numai Rf. 9 adeka 2 # atsestja szint 3 # care ja szingure la Schzalba jey zitse ke jam trasz din 24 # denduy numay 19 # precum sze vede la Schzalba jey cu Nr. 1. Schi jaresch 2 # tsere pentru un lantz de Ardsint, kare lantz milau Tsinstit, kend am kumperat tsaszul (mekar ke atsel lantz nau trasz may mult ka un lot de Ardsint. Din kare am fekut olinguritza ka de kafe pentru Sfenta Evharistye) atsaszta je toate pretenzia jey de 5 # dupe pomenita Alegatzye ku Nr. 1 de unde luminat sze vede ke jeu nimika datory nuy szint.

M'au tras numita Kiva may din tey la Schzudekata Tsinstitului Consistorium, kare dupe tse au aszkultat pe amendoao pertzile, au fekut aitsa adeogatul Deliberat cu N-o 2. Din kare Deliberat luminat sze poate vedea ke jaste o mintsinoasze, schi fere nits un fundament.

May en kolo sze vede jare din Alegatzia jey ku N-o 3. En kare zitse ke are la mine 12 #.

En Alegatzia ku N-o 4. zitse ke are la mine 24 #. Iaresch Barbatul jey cu Alegatzia lui ku N-o 5 praetendelujaste 20 #.

Sze vede din protokolul Iudicatului ku N-o 6. ke szau leudat ketre perszoane de tsinste ke are la mine 100 #, schi ketre altzi au zisz ke are 30 #.

Toate atseste szint szemne ke Actora sau perischa mea aszte o mintsinoasze, schi vrea szem fake Nepaszte schi sze vateme tsinstja mja pentru kare jeu protestelujeszk schi tsey pe lenge keltujale Szatiszfactje, pentru atsasta ajey endrezneale. Schi me tziu de Deliberatul Tsinstitului Consistorium ku N-o 1.

En tot Respectul Remuind Al prea Tsinstitului Magistrat.
Plekate Szluge

GEORGIUS HAINES m. p.
Protop. Braschov.

Braschov, 1803. August 25.

*

Ad 440/1806.

Pria Tsinstit Iudicat!

Duplika pereschij meale de praesentatul 25 Febr. a. c. am prijmit, pe ja o lasz kum pene Akuma sze klevetjasyke, Iare jeu sztau pe Reszpunszul Tsel din tey de praesentatum 14 Iulie 1802.

Iare may enkolo pentru ke perisha mea Kiva au vetemat tsinstea schi numele mjeu, kum sze viade szupt en original Atestatu ku szlova A. B. precum de alte parte schi Berbatul jey mjau Tzinut drumul ka un Telhary kum sze vede sub *C.* Deszpre amendoy atsestjak poftesz endesteiate szatiszfactije, schi nu Bataje au alt kanon, Tsi ka atsest katane (kare de va fi de lipse voy areta ke schi în szatul luy sze bate ku oameny schi au multz frika de jel, ku Mujerea lui sze sze szkimbe la alt Regmt în Tzara Leschaszke, szau en Tzara ungureaszke. Kets jeu despre atsesty oameny fere frika lui dumnezeu szint în perikul ku viatza mea, pe lenge kare szint.

Al szlevitului Iudicat Plekat szluge.

GEORGIUS HAINES m. p.
Protopop. Braschovului.

Poschkript:

De vreme tse Actora schi barbatul jey sze tzine szupt Regmt Comando, Tziteluitele Documentury leam luat afare, szele dau la General Comando.

G. HAINES m. p.
Protop. Braschov.

Nici Mag. nu s'a lăsat însă. Femeia aceasta simplă, care dă cereri peste cereri, scrise când româneşte, cu cirilice, când nemţeşte, când latineşte, ba Consistorului, ba Comandei regimentului, ba şi Comitelui G. Banfii de Loschontz, Gubernatorului regal, nu putea să le facă toate acestea de capul ei, ci trebuia să fie sfătuită, îndemnată şi ajutată de cineva. „Nici zalele — zice ea într'un loc — nu mi le-au plătit, iară eu poftesc ca P. Popa Haină să dovediască, ori cu scrisoare, ori cu mărturii, câţi bani mi-au întors, şi unde mi i-au dat. Şi fiindcă m'au făcut de ruşine, că nu sunt cununată cu bărbatul meu, ci numai ca |o| c.... poftesc ruşinea a mi-o lua de pă obrazul meu... Eu protestăluesc de toate cheltuelile ce voi face, să mi le întoarcă împreună cu tot trapădul. Că eu sunt gata până la Inalta Curte a arăta ce mi-au făcut, şi cum m'au înşălat P. Haină, şi păntru al meu m'au şi bătut". (Cererea din 1801 a

Chivei cătră P. Cinst. Consistorium ne unit din Marele Prinţipat al Ardealului).

Consistorul cercetează, ascultă martori, regimentul şi Magistratul tot aşa. Regimentul 31 de infanterie „Benyovsky" se adresează şi el, ca şi Magistratul, Consistorului, cu rugarea să cerceteze cazul — căci H. nu mai e preot militar, şi nu mai e în Braşov.

Din ascultarea martorilor, făcută „In Sibiu la Anul 1801, August 13. Din porunca C. Consistorium Neunit fiind rânduiţi la întrebarea martorilor mai jos însărcinaţi, care au adus Chiva fămea Cătanii Petru Taus din 31 reghiment Benyovsky, pentru nişte bani ce ar fi dat Părintelui Gheorghe Haināş ca să-i grijască" şi semnată de Ioan Dumitru, paroh la Şura-mare şi Popa Ioan Ştefanovici, paroh la Sad, cei mai mulţi din soldaţii martori fasionează cam la fel: „...nu ştie, nici cu ochii săi n'au văzut, fără decât au auzit pe P. G. H. zicând că Petru Taus îi iaste văr, alta nu ştie nimica", sau „nu ştie, nice cu ochii n'au văzut să fi dat Chiva muerea lui Pătru Taus cătana Părintelui G. H. vreun ban sau alte scule".

Alţi martori, de pe câmpul de luptă încă îşi trimit fasiunile lor, la cererea regimentului; unul, soldat dela „compania de Granatiri", Moise Foarcaşi, zice: „...fiind noi la Valzud, au zis (P. H.) că Pătru (Taus) este văr cu Sfinţia sa, văr prămare"...

Procesul începuse la 1801, dar sentinţa se aduce abia la 12 Maiu 1808, şi sună astfel: „Pârîtul recunoaşte că a primit spre păstrare cei 20# şi lanţul de argint, şi că a restituit aceste lucruri. Deoarece însă nu e în stare să dovedească afirmaţiunile sale, iar pârîşa neagă că le-ar fi primit, pârîtul e dator să le restitue, pentru a evita execuţia!...

Haines nu mai era la Braşov!... În arhivă n'am mai aflat nimic în legătură cu această cauză. Nu cred însă — cunoscută fiind firea lui şi felul cum s'a apărat, — să se fi mulţumit cu această sentinţă. Probabil să existe în arhiva Sibiului urmarea procesului, pus la cale din locuri mai înalte, contra acestui bun Român şi vajnic apărător al intereselor sale, ale subalternilor săi şi ale Bisericii pe care o reprezenta.

Prof. CANDID MUŞLEA.

MIŞCAREA LITERARĂ.

OPERA EXEGETICĂ A LUI TEODOR DE MOPSUESTIA LA AL II-LEA SINOD DIN CONSTANTINOPOL [l'Oeuvre exégétique de Théodore de Mopsueste au IIe Concile de Constantinople] M. Vosté, Revue-Biblique, 38, IV, 1929.

Colaboratorii savanţi, Dhorme şi Lagrange, cari fac onoare acestei publicaţii, şi-au făcut din Biblie un document monumental pentru valorificarea erudiţiei lor. Ei au tras un şir întreg de specialişti cu autoritate în urmă-le. Iată unele studii ale revistei, pe cari din cauza importanţei lor le amintim: opera lui Teodor de Mopsuestia la al II-lea sinod din Constantinopol, Geologia Palestinei după cercetările mai nouă, Sculpturi din sudul Iudeii, Caravană biblică în patria lui Samson.

Revenim deocamdată la întâiul din aceste studii.

Teodor de Mopsuestia este acuzat de a fi negat inspiraţia anumitor cărţi biblice; la fel este el învinuit de-a fi redus valoarea mesianică a Psalmilor, fapt pentru care, se zice, că recunoscându-şi greşala ar fi regretat mai târziu. Din cadrul scrierilor discutate fac parte: Cartea Iob, Ecclesiastul, Cântarea-Cântărilor, Rut şi Psalmii.

După Teodor de Mopsuestia, Iob a existat, virtuţile şi ispitele sale sunt istorice şi au devenit legendare. Numai că scrierea, care se intitulează după numele lui Iob, nu-i nici sfântă, nici inspirată; ea este în mare parte o ficţiune poetică, compusă după exil de către un iudeu înzestrat c'o oarecare cultură literară şi păgână. Asemenea neagă Teodor de Mopsuestia inspiraţia cărţii Ecclesiastul, numită şi cartea lui Isus fiul lui Sirah. „În discursurile sale a voit Sirah să imiteze pe Solomon, el le-a încărcat cu numeroase figuri, personificări, ficţiuni poetice şi alegorice, cu toate că stilul său este mult inferior celui a lui Solomon; căci Sirah n'a primit darul de-a grăi ca Solomon, ci el a compus opera sa cu înţelepciunea naturală bazată pe ştiinţa câştigată prin studiu. Sirah a trăit în timpul când Ptolmeu Filadelful domnea peste Eghipt şi Siria; se pare că el a vieţuit ceva înainte de Macabei şi că a murit în timpul lor".

Teodor de Mopsuestia nu avea mai multă stimă nici faţă de Cântarea-Cântărilor, pe care o interpreta într'un sens foarte

material şi literal, ca fiind cântece de dragoste de ale lui Solomon, pentru mireasa Sa eghipteană, fiica Faraonului. Aceasta este părerea lui Teodor de Mopsuestia, pecând alţii, ca Grigorie de Nisa, Sf. Ioan Gură de Aur, referă Cântarea-Cântărilor la Hristos şi la Biserică, mireasa Sa [p. 395].

Despre cartea Rut, zice că-i foarte folositoare, cu toate că n'a fost inspirată. Aceeaş tendinţă radicală o ia faţă de Psalmi. Abia patru dintre aceştia îi interpretează în sens mesianic [II, VIII, XLV, CX].

Ajung aceste câteva idei pentru a vedea justificată atitudinea tradiţiei bisericeşti, care a condamnat concepţiile periculoase din punct de vedere creştinesc ale lui Teodor de Mopsuestia.

Prof. NICOLAE NEAGA.

ATITUDINEA MÂNTUITORULUI FAŢĂ DE LEGEA VECHIULUI TESTAMENT. (Contribuţie la Exegeza Noului Testament) de Pr. Prof. *Dr. Gh. I. Ghia.* „Ramuri", Craiova 1929.

Prin râvna sa de până acum, Preotul prof. Dr. Ghia trebue să fie bine cunoscut cititorilor noştri. Sfinţia Sa este un cercetător consacrat studiului Noului Testament. A cinstit scrisul teologic cu: 1. Inapoi, — la Hristos. 2. Creştinismul şi problemele sociale. 3. Impărăţia lui Dumnezeu după Noul Testament. 4. Sfântul Ioan Botezătorul după Evangheliile canonice. 5. Epistola sfântului Iuda, întroducere şi comentar.

In „Atitudinea Mântuitorului faţă de Legea Vechiului Testament", prof. Dr. Ghia se ocupă de problema raportului dintre Legea veche şi Legea nouă. Raportul dintre cele două Testamente este evident. Deja întâiul verset, care inaugurează Legea nouă: „Cartea neamului lui Isus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avram", se bazează pe locurile mesianice: Is. XI, 1; Jer. XXIII, 5, XXX, 9, XXX, 15; Ez. XXX, 23; Osea III, 5; Amos IX, 11; Mich. V, 1; Ps. LXXXIX, 3, 4. Legătura dintre cele două Testamente se poate evidenţia cu exemple nenumerate din toate scrierile Aşezământului din urmă. Intregul lanţ de scrieri — dela Evanghelia Sf. Matei şi până la Apocalipsa din Patmos — vădeşte această înrudire. Prof. Dr. Ghia cercetează însă numai ceeace a zis Domnul despre Legea veche, şi cum s'a purtat faţă de aşezămintele ei, dela vârsta de 12 ani, până la jertfirea de pe Golgota; şi arată, că în activitatea Sa pământească Mântuitorul s'a referit la Vechiul Testament pentru a-şi justifica apariţia şi faptele Sale, pentru a se opune învinuirilor aduse de contrari, şi pentru a se mângăia în momentele grele ale activităţii.

Caracterul divin al Legii vechi rămâne în ochii Mântuitorului, numai cât în împărăţia mesianică stăpâneşte o mai severă apreciere decât în legea mozaică, cu privire la moralitate. Deşi

Legea nouă întrece Legea Veche, ea păstrează legătură organică cu aceea. Mântuitorul n'a venit în lume să desființeze Legea vechiului Testament, ci s'o perfecționeze. A desghiocat-o din coaja ei națională și locală și a univerzalisat-o și spiritualizat-o prin adâncirea ei în sufletul omenesc și a complectat-o adaugându-i porunci morale nouă, necunoscute până atunci. Prin această realitate autoritatea V. Testament nu scade; din contră, tocmai prin N. Testament prețul Legii vechi se urcă. Ținta întregului V. T. este mântuire prin Mesia, iar prin sosirea lui Mesia așteptările V. Testament devin realitate; sâmburele revelației divine ajunge la împlinire și desăvârșire. In acest sens, studiul preotului Prof. Dr. Ghia este nu numai o contribuție la exegeza N. Testament, ci și la cea a Vechiului Testament.

Prof. NICOLAE NEAGA.

JERFĂ DE SEARĂ de *Victor N. Popescu.* Ediția II. București. Pagini 154. Prețul 80 Lei.

Dl Victor N. Popescu este cunoscut și apreciat în viața noastră bisericească prin două lucruri, cari merită să fie însemnate pe răbojul vremii. In primul rând interesul ce-l poartă ortodoxiei, pe care vrea să o facă cunoscută și accesibilă și peste hotarele țării noastre, — și în rândul al doilea pentru silințele ce le face d-sa pentru „trezirea sufletului" și adâncirea vieții interioare. Prima strădanie a realizat-o efemer în revista internațională de sinteză ortodoxă creștină, întitulată „Logos" (revistă de un format și cuprins foarte frumos și bogat, în care vorbea omul de carte), — iar a doua în cartea d-sale publicată de curând în a doua ediție: „Jertfă de seară", în care vorbește omul de inimă. Din sinteza acestor două osteneli rezultă însuși sufletul d-lui V. N. Popescu, suflet iubitor și cunoscător de carte, și om cu inimă largă și aprinsă.

Ca să justific aceasta afirmațiune, citez numai cuprinsul Jertfei pe cum urmează, după Prefața la ediția a doua și după Introducere: Jertfa de seară; Viața și moartea; Feriți-vă de ucigașii de suflete; Dumnezeu și omul lăuntric; Dela îndoială la adevăr; Lumina adevărului; Suferința; Bucurați-vă pururea; Liniște de seară. — Aier de vecernie, de meditație și rugăciune, — și cerere de „odihnă a neputinții", a gândului și inimii noastre, — iată ce transpiră din cartea dlui Popescu. Cu adevărat hrană sufletească, cuprinsă în cuvinte izvorâte din o lăudabilă „pasiune pentru divin".

In vremea când se atinge problema retragerilor spirituale, „Jertfă de seară" e binevenită. Nu cere deplasări în spațiu și-ți îmbie ocaziunea de a sta de vorbă cu sufletul, cu omul cel dinlăuntru, pentru a-ți armoniza „gândirea de suprafață, cu simțirea adâncă, pentru ca amândouă să curgă în acelaș sens". Bazată pe texte alese din Sf. Scriptură, filozofi și poeți de

elită, cartea e o atrăgătoare şi admirabilă grădină de idei şi simţiri religioase.

Dorim ca celebrele „Cugetări“ ale cugetătorului Bl. Pascal, a căror iminentă traducere şi publicare ne-o anunţă d-l V. N. Podescu să aibă acelaş legitim şi real succes şi ecou sufletesc, pe care l-a avut şi dorim să-l aibă şi mai departe „Jertfă de seară“, pe care a scris-o „ca să credeţi că Isus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi crezând, să aveţi viaţă în numele lui“.

Pr. ILARIE V. FELEA.

CONFESIUNI ŞI SECTE. Studiu istoric-misionar, de *P. S. Arhiereu Grigorie Leu Botoşăneanu.* Bucureşti Tip. Cărţilor Bisericeşti 1929. Pag. 242. Preţul 120 Lei. — După fotografia şi un autograf al Sanctităţii Sale Patriarhului-Regent Miron, şi după o scurtă dar cuprinzătoare prefaţă, studiul P. S. Grigorie cuprinde trei părţi. Partea întâia se ocupă cu raportul şi influenţa Catolicismului, Bogomilismului, Husitismului şi Protestantismului asupra Bisericii ortodoxe române“. Partea a doua, se ocupă cu „Sectele şi Biserica ortodoxă română“. După ce face o caracterizare generală a Bisericii ortodoxe române din veacul XVIII şi XIX: fanarioţii şi stricarea moravurilor, indiferentismul şi ateismul sec. XIX-lea, 1848 şi secularizarea averilor dela 1864, apariţiunea sectelor şi cauzele acestei apariţiuni, înmulţirea, împărţirea şi principiile fundamentale ale sectelor, P. S. Grigorie vorbeşte despre istoria şi doctrina, cultul şi organizarea, propaganda, literatura şi viaţa sectelor din România. Face o scurtă expunere chiar şi a sectelor „cu nuanţe de asociaţiuni filozofice“: teosofia, spiritismul şi tolstoismul. Partea a treia se ocupă cu „mijloacele de întărire a Bisericei noastre ortodoxe române, de rezistenţă faţă de celelalte confesiuni şi de combatere a sectelor“.

Evident, un astfel de cuprins nu poate avea, decât nota celei mai accentuate şi mai apropiate actualităţi. Problema misionară, care preocupă astăzi spiritele dornice de mai multă spiritualitate în lume, găseşte în studiul P. S. arhiereu-locotenent al mitropoliei Moldovei, — soluţii de mâna întâia şi îndrumări practice de o valoare indiscutabilă. P. S. Grigorie pune mâna pe rană, uneori taie, dar indică şi preceptul de însănătoşare, dupăcum se vede aceasta din partea ultimă (a treia) a studiului P. S. Sale, în care vorbeşte despre cultul creştin ortodox şi valorificarea lui, despre paroh şi parohie, catehizare şi evanghelizare, predică şi conferinţe, atenee şi bănci populare, — apoi despre misionarism şi despre mănăstiri, şi în sfârşit despre pregătirea clerului şi reforma învăţământului teologic. Totul, — pentru a intensifica lucrul nostru misionar şi pastoral, şi pentru a face „să locuiască între noi şi între enoriaşii noştri Cuvântul

lui Hristos, întru toată înțelepciunea, învățând și înțelepțind cu psalmi și cu laude și cu cântări duhovnicești"...

Pr. IL. V. FELEA

RELIGIE ȘI CARACTER, studiu psiho-pedagogic de *Gh. Bota,* ispector-șef. Oradea. Pagini 86. Lei 70.

Astăzi când problema învățământului religios în școală se menține mereu la suprafață, când discuțiile și părerile asupra acestei chestiuni sunt atât de contradictorii, studiul dlui Gh. Bota vine să arăte așa de documentat folosul real al sentimentului religios în formarea personalității morale. Acest studiu bazat pe curentul psihologiei funcționale atârnă prețios în cumpăna celor ce recunosc valoarea religiei creștine pentru viața omenească. Utilizând scrierile celor mai renumiți psihologi, pedagogi și sociologi ai lumii, analizează cele două elemente ale problemei: personalitatea și religia. Alăturându-se teoriei lui Herbart și Förster, stabilește că energia și direcția sunt componentele fundamentale ale personalității.

Iar analiza psihologică a religiei, bazată și aceasta pe autorii cari au studiat mai adânc fenomenul religios, a dus la concluzia, că din toate elementele sentimentului religios se desprind cele două componente fundamentale ale personalității: dinamismul și direcția.

Arată rolul sentimentului religios în ansamblul celorlalte stări psihice, apoi că religia ca instituție poate fi cel mai natural drum de unificare socială, „iar religia ca sentiment poate fi nexul personalității omenești".

Problema religiei și a caracterului așa cum e tratată în studiul dlui Gh. Bota e privită dintr'o lature aproape nouă (în spiritul psihologiei funcționale) și această noutate a studiului de față, face ca valoarea lui să fie și mai mare.

Preot SPIRIDON CÂNDEA.

CRONICĂ.

EXTERNĂ.

PROTESTUL PAPEI PIUS AL XI-LEA. Este îndeobşte, cunoscută persecuţia bolşevistă împotriva Bisericii ortodoxe ruse.

Pentru reamintirea, cât şi pentru rezumarea celor săvârşite în timpurile din urmă de bolşevici, e destul să reproduc ceeace afirmă presa străină cu privire la această persecuţie, că este cea mai groaznică din câte a suferit vre-odată creştinismul, chiar mai crâncenă decât persecuţia lui Nero, ori a lui Diocleţian.

Această situaţie tristă, în care se găseşte Biserica ortodoxă din Rusia, a determinat unele Biserici să protesteze vehement în contra bolşevicilor.

Chiar şi papa — căruia nu-i sunt prea dragi ortodocşii — a protestat.

Dar, o mică întrebare. De ce papa n'a protestat până acum? Răspunsurile ar putea fi multe. Unii ar răspunde că papa se mângăia cu speranţa, că doar-doar persecuţia ar înceta; alţii, că persecuţia niciodată n'a fost aşa de crâncenă ca acum.

Adevărul nu poate fi decât unul. Şi anume: papa n'a protestat până acum, fiindcă prin împrietenirea cu bolşevicii voia să încheie un concordat, prin care catolicismul să fie favorizat faţă de celelalte culte, iar Biserica ortodoxă rusă, fiind foarte mult persecutată din partea bolşevicilor, să fie forţată indirect să treacă la catolicism, ca să se bucure şi ea de favorul catolicilor. Dar, văzând „că tot ce a făcut până acum nu este bun“ şi că planurile pe cale diplomatică, pe cale paşnică, au dat eşec, şi-a schimbat atitudinea şi a început lupta, în nădejdea că doar aşa vor câştiga, pe de-oparte simpatia Ruşilor, pe de altă parte vor sili pe bolşevici să facă vre-o legătură cu Roma.

Pentru ilustrarea celor de mai sus, să scrutăm cât de puţin această chestiune.

În anul 1922, la o conferinţă ce s'a ţinut la Genua, au participat reprezentantul papei şi delegatul bolşevicilor, Cicerin. Se zice, că la întâlnire şi-au strâns foarte călduros mânile. După aceasta, Cicerin, a făcut chiar o vizită papei.

În 1925, guvernul bolşevic a înaintat un proiect pentru concordat, prin nunţiul papal din Berlin. Cu toatecă Vaticanul a

cedat foarte mult din pretenţiile sale, tratativele n'au avut rezultat favorabil pentru Vatican, încât convenţia dorită nu s'a realizat.

În 1927, Moscova s'a pronunţat chiar, că această chestiune este definitiv scoasă din programul bolşevicilor.

În 1928 şi 1929 Vaticanul, fiind ocupat cu liniştea dela el de acasă, n'a mai avut timp să se ocupe şi de Ruşi.

În 1930 papa şi-a îndreptat din nou privirea spre Răsărit, dar sub altă formă, mai ales că şi momentul era oportun.

Iată ce zice D. V. Filosofov, unul din cei mai mari publicişti din Rusia ţaristă: „In ultimele tratative, Rusia n'a interesat papalitatea decât din punctul de vedere al unirii celor două Biserici (a Bisericii ortodoxe cu Roma) şi triumful catolicismului“;[1] papa vrea ca fostul regim ţărist din Biserica ortodoxă rusă să fie înlocuit prin papalitate.

Întrebat fiind, locotenent-patriarhul rus, metropolitul din Nijnii-Nowgorod, Serghie, de către corespondenţii ziarelor străine, în ceeace priveşte protestul papei, a declarat următoarele: papa nu urmăreşte altceva, decât cucerirea Bisericii ortodoxe ruse. Dacă i-ar părea rău de suferinţele bisericii ortodoxe ruseşti, papa n'ar permite ca tocmai supuşii săi să persecute Biserica ortodoxă din Polonia. Mai bine ar face papa de şi-ar îndrepta privirea spre cele 500 de biserici ortodoxe, distruse de catolici în Polonia.

Din acestea reiese foarte clar, că papa prin protestul dela 2 Februarie a. c. nu urmăreşte altceva, decât supunerea Bisericii ortodoxe ruse.

De altfel această atitudine au avut-o papii şi în trecut. Aşa în ultimele cruciade şi în încercările de unire dintre Roma şi Bizanţ, începând cu Grigorie al VII-lea, continuând cu sinoadele dela Bari (1198), Lyon (1274), Florenţa (1439) etc.... până la căderea Constantinopolului (1453), Roma avea ca deviză supunerea celor din Răsărit, în schimbul unui ajutor la care erau avizaţi cei din Constantinopol, din cauza pericolului turcesc ce-i ameninţa din zi în zi.

Şi în timpurile acelea — ca şi astăzi — papii în enciclicile lor către cei din Apus, ziceau: „trebue să ne doară inima pentru fraţii din Răsărit“!

În America se protestează în contra persecuţiunii catolice din Polonia,[2] iar în Europa, şeful catolicismului protestează împotriva persecuţiunii bolşeviste din Rusia.

E clar; nu?

ISAIA SURU.

---

[1] Za Svobodu Nr. 48 din 20 Februarie a. c.

[2] Ziarul rusesc „Novoie Ruscoie Slovo“ Nr. 6. 220 din 6 Februarie a. c., New-York.

INTERNĂ.

RUGĂCIUNI PENTRU CREŞTINII PERSECUTAŢI IN RUSIA. Cumplita prigoană desfăşurată de Soviete împotriva creştinătăţii din Rusia roşie a stârnit protestele unanime ale tuturor Bisericilor. In întruniri publice şi prin biserici — pretutindeni s'au înălţat cucernice glasuri către Tatăl cel ceresc, ca să izbăviască norodul credincios din cumplitele vremi de astăzi, iar pe vrăşmaşii sfintei Biserici să-i întoarcă spre mai multă iubire de Dumnezeu şi de oameni.

Biserica ortodoxă română nu putea lipsi nici ea dela această datorie. La îndemnul Vlădicilor purtători de grije, preoţii noştri s'au rugat şi se roagă împreună cu poporul credincios, „pentruca Dumnezeu să lumineze gândurile celor întunecaţi prin necredinţă, iar pe ai Săi credincioşi să-i întărească şi neclintiţi în dreapta credinţă să-i păzească“.

Pentru căldura şi frumuseţea literară a ei lăsăm să urmeze rugăciunea ce s'a citit în bisericele din cuprinsul arhidiecezei de Alba-Iulia şi Sibiu, în Dumineca ortodoxiei.

„Dumnezeule cel prea înalt, Stăpâne şi Făcătorule a toată făptura, Ţie-ţi aducem mulţumită noi nevrednicii robii Tăi, că nu Te întorci dela noi pentru păcatele noastre, ci mai vârtos cu milostivirile Tale ne întâmpini; pentru a noastră mântuire ai trimis pe Unul născut Fiul Tău în lume şi cu darul Sfântului Duh ne mângâi şi întăreşti în mântuitoarea credinţă, mărturisim Doamne nemăsurata şi marea Ta iubire de oameni, dar văzând împotrivirile şi prigonirile ce se fac dreptei credinţi, cu smerenie Te rugăm întru tot bunule Stăpâne, caută spre Biserica Ta şi o izbăveşte de vrăşmaşii ei cari prin învăţături greşite şi prin patimi pierzătoare de suflet se împotrivesc adevărului evangheliei Tale, se lapădă de moştenirea Ta şi înlătură Harul Tău cel sfânt; întăreşte-ne în dreapta credinţă, luminează ochii celor rătăciţi cu lumina adevărului Tău, înmoaie inimile cele împietrite, ca să Te cunoască şi să se întoarcă spre Tine toţi ceice s'au lăpădat de sfânta Ta biserică. Dă Doamne tuturora bucuria mântuirii Tale; întoarce-i pe toţi spre iubirea, nădejdea şi credinţa cea adevărată, ca împreună cu cetele îngereşti neosândiţi să preamărim pe Dumnezeu, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt — Treimea cea sfântă, în vecii vecilor. Amin!“

E frumos. Era însă mult mai impresionant, dacă gestul creştinesc se făcea pe ţară — şi în aceeaş zi.

NECULCE.

NOTE ŞI INFORMAŢII.

TRADIŢIA noastră bisericească are pentru noi valoarea cărţilor sibylline. Nefiind notată, cea mai mare parte din ea se pierde, iar ce rămâne are o valoare nepreţuită. Fiindcă prin ea se mai poate întregi în oare care măsură, cu detalii, tabloul trecutului nostru, schiţat în cadrele mari de istoricii noştri şi se pot verifica prin dovezi multiple atâtea constatări juste pentru cari avem rarisime mărturii şi se pot îndrepta altele greşite.

Arăt în altă parte[1] mai pe larg motivele, cari ne îndeamnă să scăpăm dela pieire aceste tradiţii, cari mai există încă. Aici dau publicităţii câteva notiţe despre biserica din satul meu natal (Veneţia de jos, jud. Făgăraş), pe cari mi le-a comunicat acum 25 de ani moşul meu Ioan Stoica (născut în anul 1815 şi mort în anul 1908), fost cantor al bisericii noastre. Fireşte informaţiile nu sunt complete, fie că n'am ştiut să i le cer moşului meu, fie că dânsul nu mi le putea da.

„Dela părinţi am auzit, că la adunarea cea mare din Bălgărad pentru unire au mers şi dela noi popa Constantin Penciu şi 2 curatori şi au primit unirea. Intorcându-se popa cu curatorii i-a luat satul la goană, pentru că au lăsat legea strămoşască, pentrucă au vândut legea noastră, *ca să vă dea vouă moşii şi leafă.* (Săgeata mă privea pe mine, care mă pregăteam pentru preoţie, dar era şi o acuză generală împotriva preoţimei, care — cinste excepţiilor onorabile — pentru interese materiale şi-a părăsit legea strămoşască). Popa a fugit în ţară, sfătuit de unii oameni, şi s'a dus la mitropolitul de acolo şi s'a rugat de iertare. Mitropolitul întâiu a vrut să-l pedepsească, pentru că a trecut, apoi l-a iertat şi i-a dat carte la mână, că l-a deslegat, l-a desafurisit şi i-a dat iarăşi dreptul să slujască.

Intorcându-se popa n'a putut sluji în biserică, fiindcă era încuiată, că după trecerea popii oamenii n'au mai mers la biserica spurcată de uniţi şi auzind stăpânirea de asta a închis biserica. Atunci Gheorghe Frâncu, care avea o casă mare a dăruit-o bisericii, ca să se slujască în ea. Aceasta a fost casa

[1] Vezi articolul: Pentru un şematism bisericesc, din Nr. 1—2 al „R. T."

lui Dumnezeu până când s'a zidit biserica de azi. Popii se sfinţeau în Romania şi veniau de acolo cu dreptăţi scrise, că-i popă neunit, greco-răsăritean, nu-i unit cu papistaşii. Slujba se făcea dintr'un catavasier grecesc-sârbesc-românesc, pe care l-am apucat şi eu.

Popa Ion Comaniciu în 1732 s'a dus să strângă milă pentru biserică, pentrucă împăratul dase voie şi neuniţilor să-şi facă biserici. In Braşov a dat peste un om al lui Dumnezeu cu numele *Dimitrie Scurtu*, negustor în Scheiu, care auzind de năcazul nostru a zis, că face el biserică, să fie pe numele său. A venit în Veneţia cu popa Comaniciu, a strâns oamenii şi s'au înţeles să aşeze biserica pe locul, pe care se află azi. (Grădina era stăpânită de 5 fraţi: Stoica Achim, Stoica Boteş, Stoica Ianăş, Stoica Mirea şi Stoica Chiuşdea. Aceştia au dăruit-o bisericii cu condiţia să nu plătească nici ei, nici urmaşii lor, popii simbria de o ferdelă de bucate). Au adus paleriu din Merghindeal şi s'au tocmit cu el aşa, ca Scurtu să plătească la paleriu şi la zidari, iar satul să ajute cu lucrul şi să dea de mâncare la zidari. Zidirea s'a început în anul 1790. Au făcut turnul şi biserica fără boltitură. Aşa a stat biserica neboltită până la 1818. Atunci a venit vlădicul Moga şi văzând biserica neboltită a întrebat pe oameni, că de ce n'o boltesc. „Suntem săraci Prea Sfinţia Ta". „Dar văd că aveţi case mari şi frumoase, sunteţi bine îmbrăcaţi; îmbrăcaţi dar şi casa lui Dumnezeu, nu numai pe voi. Când mergeţi în târg cumpăraţi cu 5 creiţari mai puţin şi faceţi un biscăn, adunaţi bani şi boltiţi-vă biserica". Intrebând, că cine a făcut biserica, oamenii au răspuns că Dimitrie Scurtu, un negustor din Braşov. „Duceţi-vă şi-i spuneţi din partea mea, că i-am dat binecuvântare să sfârşească lucrul, pe care l-a început".

Pe la 1820 Scurtu a şi plătit boltitul bisericii, iar zugrav a adus din Braşov de a zugrăvit biserica. La cheltuiala boltirii a ajutat şi David Lascu Boeriu.

In 1849, în revoluţie, a fost surpat turnul şi au stricat şi coperişul bisericii. Până la 1858 s'a făcut un coperiş provizor de paie. Atunci ginerele lui Scurtu a dăruit 12000 de ţigle şi s'a făcut din nou şi coperişul şi turnul bisericii".

Prot. EMILIAN STOICA.

*

E ÎNDEOBŞTE cunoscută risipa de cerneală şi talent ce se face pentru a arăta, că una dintre esenţialele datorinţe ale Bisericii şi ale slujbaşilor ei este de a organiza şi a săvârşi opera de caritate creştină. Dar în acelaş timp tot aşa de cunoscută este sărăcia instituţiei sacre pe care statul a jefuit-o de toate averile sale — şi a slujitorilor ei, pe cari statul îi „salarizează" aşa, cum ştie toată lumea.

E lucru clar. Ori se crează Bisericii o situaţie materială, care să-i permită organizarea carităţii creştine, ori să nu i se pretindă ceeace nu poate face.

Aceeaş atitudine justă se impune faţă de preoţi.

In bilanţul anului bisericesc (1929) din ziarul „Cuvântul" preoţimea e acuzată, a nu ştiu cata oară, că oridecâteori se adună în congres, cere spor de salarii.

Tinărul „judecător" nu şi-a dat seama de ce scrie. Pentrucă dacă şi-ar fi dat seama nu ar ignora faptul, că niciodată cererea justă a preoţimii n'a fost satisfăcută. I s'a aruncat tot fărâme, rămăşiţe „dela masa bogaţilor".

Prin urmare, judecătorii improvizaţi ai preoţimii noastre ar trebui să-şi tempereze zelul şi să-şi măsoare postulatele. Ori gura lor e făcută numai spre a cere, nu şi spre a îmbia?

*

SCRIIND în numărul nostru din urmă despre „AGRU" (Asociaţia Generală a Românilor Uniţi), ne-am exprimat îndoiala în sinceritatea programatică a acestei asociaţii, care prea-şi afişează confesionalismul pur, lipsit de orice lozinci politice.

O foaie eparhială unită s'a supărat — nevoie mare — pentrucă suntem în stare să atribuim AGRU-lui şi alte scopuri — în speţă politice — decât cele mărturisite.

Supărarea foii este nesinceră, ca şi programul AGRU-lui. Un fapt recent ne dovedeşte afirmaţia noastră. Iată de ce e vorba.

Dăunăzi a avut loc constituirea AGRU-lui din Mediaş. La adunarea de constituire au participat şi slujbaşii comunali, judeţeni şi de stat, în frunte cu prefectul. Căci aproape toţi — vorbim de cei de provenienţă mai nouă — sunt uniţi. Până aici nimic deosebit. Dar la adunare a participat şi dl Dr. Dionisie Roman, care, după câte ştim, e ortodox şi încă membru al adunării eparhiale de Sibiu. In ce calitate a participat dl Dr. D. Roman la constituirea AGRU-lui din Mediaş? In calitate de membru al unei adunări eparhiale ortodoxe? E greu de crezut... Dimpotrivă suntem ispitiţi să credem, că prezenţa d-sale la acea adunare nu se poate explica decât prin faptul că dl Dr. D. Roman este... deputat naţional-ţărănist. E simplu, nu?

Atunci, de ce vă supăraţi, domnilor? Fiindcă *vedem* clar şi *vorbim lămurit?*

*

PRESA vorbeşte despre anume dificultăţi în legătură cu aplicarea Concordatului încheiat între Statul român şi Vatican. Noi nu ne mirăm de loc. Dificultăţi mari au întâmpinat guvernele şi la încheierea acestui concordat anticonstituţional şi antinaţional. Şi ele nu vor dispărea niciodată; ci dimpotrivă, vor spori tot mai mult — pentru conştiinţele curate.

Atunci? Să se denunţe concordatul! Ocazii sunt destule, slavă Domnului. Că ni-le 'mbie catolicismul agresiv şi nesăturat, în fiecare zi.

*

PĂRINTELE S. Cândea subliniază, într'un articol din „Telegraful Român", apariţia recentă a unei serii întregi de cărţi reprezentative în teologia ortodoxă română, văzând în acest fapt îmbucurător incontestabila dovadă, că tot mai mult ne trezim la conştiinţa rolului care ni s'a rezervat în istoria ortodoxismului universal. Aceeaş concluzie o desprinde şi din planul grandios al traducerii în româneşte a Sfinţilor Părinţi şi din alte gânduri cari frământă azi pe cei mai luminaţi fii ai Bisericii noastre.

E bine că se spun aceste lucruri, pentrucă ele au darul de a ne spori conştiinţa datoriei şi a prestigiului de care trebuie să se bucure Biserica noastră.

Văzând realizările, ne vom încrede tot mai mult în puterile noastre şi ne vom împlini tot mai bine misiunea pe care ne-a dat-o Dumnezeu întru propoveduirea Evangheliei.

In orice caz metoda aceasta este mai rodnică decât aceea care ţine să remarce numai ce e rău în viaţa unei Biserici şi risipeşte energiile numai în critică stearpă şi desnădăjduitoare.

Fireşte, e de prisos să mai spunem, că această conştiinţă a misiunii nu trebuie identificată cu mesianismul *orgolios* şi *intolerant*, străin de sufletul neamului românesc şi de orice creştinism superior.

*

ESTE deosebit de îmbucurătoare regularitatea cu care unele despărţăminte ale Asociaţiei clerului „Andreiu Şaguna" îşi ţin adunările lor. In aceste adunări nu se pun la ordinea zilei numai chestiuni administrative sau practic-pastorale, ci şi probleme teoretice, a căror expunere de către conferenţiari iscusiţi deschide preoţimii noastre orizonturi nouă.

Unde cercetarea astorfel de probleme cade în sarcina unor oameni în neîntrerupt contact cu ştiinţa teologică, evident, obştea preoţimii rămâne deosebit de luminată şi reconfortată. Cum s'a întâmplat la Sibiu, unde cu prilejul ultimei adunări de primăvară a despărţământului Asociaţiei preoţimea noastră a avut prilejul să asculte luminata conferinţă a d-lui Dr. D. Stăniloae, profesor la Academia teologică „Andreiană", asupra problemei: Invăţătura despre mântuire după epistola către Romani a Sf. Apostol Pavel.

Constatarea aceasta îmi sugerează şi o propunere: despărţămintele să-şi permită din când în când şi schimbul de conferenţiari. Pentru mai multă variaţie.

*

„Graiul Vremii" are în Nr. 27—28 din 1929 aprecieri pe cât de elogioase pe atât de juste asupra îmbelşugatei activităţi a vechiului nostru colaborator, părintele I. Hanzu din Cacova. Le reproducem, cu bucuria unor prieteni sinceri:

Aţi cetit pe Popa Tanda din Sărăceni şi sunt sigur, că după ce-aţi închis cartea plini de satisfacţie de isprava acestui minunat slujbaş al altarului, cu o firească amărăciune apoi v'aţi zis: Păcat că acest popă n'a fost decât în imaginaţia lui Slavici.

Şi nu-i aşa. Popa Tanda de-ar trăi în carne şi oase şi dacă s'ar coborî, venind cu trenul din spre Sibiu, pe linia ce merge spre Vinţ, în halta Cacova şi ar lua-o spre miază zi, ar întra într'un sat pe drum străjuit pe amândouă părţile de meri frumoşi şi împătulaţi, plini de rod şi ispititori. Cu cât ar merge mai departe, cu atât şi-ar da seama că satul ce se desfăşură sub muntele ce-şi sprijine numai aci poalele, este cu mult mai pre sus decât şi-ar fi putut el dori în Sărăcenii lui. Şi dacă ar întreba un Rumânaş ce coboară pe drum spre Sibiu pe lângă boulenii lui frumoşi şi bine întreţinuţi ce trag agale carul cu scânduri sau vărghini de vânzare, cine-a stăruit la înfrumseţarea acestui ţinut, de-a făcut dintr'un pământ vrăşmaş de sărac un colţ de rai plin de dărnicie, i-ar răspunde luându-şi cu respect pălăria în mână: *„Domnu părinte Hanzu"*.

Părintele Ioan Hanzu n'a ajuns încă la cincizeci de ani şi cu toate astea a isbutit în anii de păstorire să-şi transforme cu desăvârşire satul. Dintr'o păragină, dintr'un sat unde toată nădejdea era aiurea, a isbutit să-i facă pe oameni să aibă un extraordinar isvor de câştig. *Pomii.* Cum se vor fi uitat miraţi copiii la domnu părinte ce năpădise grădina şcolii cu mii de băeţi, ce-şi pierdu vremea altoindu-i, răsădindu-i. Cum se vor fi crucit cei mari apoi, când le va fi cerut să-şi sădească în grădină, pe locuri, meri, peri şi alte altoae. Câtă stăruinţă, ce îndărătnicie extraordinară pentru realizarea unui gând în chip integral. Satul azi este o pădure de pomi.

Merii în deosebi de toate varietăţile şi în deosebi de cei care rezistă până primăvara aduc satului un câştig frumos. Păr. Hanzu trebue să fie un om fericit. Nu cred să fie cineva să fi făcut satului său un mai mare bine în viaţa lui.

Sfaturile, predicile, conferinţele ar fi sbârnâit pe la ureche şi nimic nu s'ar fi realizat.

Mă uit la gospodăria mea, unde n'am isbutit să am în grădină un pom mai mult şi înţeleg cu atât mai mult, ce valoare are munca şi stăruinţa Păr. Hanzu.

Dar aşa de mare i-a fost pasiunea, atât de mult şi-a pus sufletul pentru înfrumseţarea plaiului său cu pomi roditori, pentru înzestrarea satelor cu un isvor sigur de câştig, încât azi este aproape obsedat. Nu-l mai cuprinde satul. El ţine ca întreaga

regiune s'o transforme. A și transformat-o. Toate drumurile sunt acum însemnate cu altoi din cei mai frumoşi şi mai rari.

De aproape douăzeci de ani de când îl cunosc, de când munca lui se desfăşură, răbduriu, cuceritoare, pas cu pas, opera lui creşte nu numai material cu lăstarii pomilor, dar și în chip moral şi naţional. A văzut cineva un câmp de meri înfloriţi? Ai unul în preajma casei şi-ţi simţi sufletul renăscând. Ia gândiţi-vă la întreg ţinutul Părintelui Hanzu...

Omul acesta a prefăcut un sat, o regiune.

Toţi din jurul acela, bărbaţi, tineri şi mai maturi părăsiau casa primăvara şi veneau abia toamna târziu. Mergeau la oi, în slujbă la negoţ, ba până şi în America. Pământul lor li se părea vitreg, vrăşmaş. Incet, încet se paralizau rădăcinile ce legau sămânţa aceasta de oameni de pământul lor.

In vremea aceea era o primejdie de moarte pentru noi. Nici un pas nu trebuia cedat stăpânitorilor. Păr. Hanzu n'a fost ispitit de politica vorbelor şi a discursurilor sforăitoare. El a pus mâna pe hârleţ. A dat o pildă ce va rămânea multă vreme înscrisă în sufletul celor din preajma locului. El a făcut pe ori-care să dobândească încredere în glia strămoşilor lui şi să-şi înfigă şi el, ca merii şi perii altoiţi cu nădejdi nouă, rădăcina cât mai adânc în pământul strămoşilor lui.

Nimeni nu ştie să preţuiască cât de mare este roada morală ce isvoreşte din toată opera părintelui Hanzu.

Cultivând grădinile a cultivat sufletul oamenilor săi. Ori cine va nimeri în colţul acela vârât sub dealuri — ori cine va deschide ochii şi va vedea minunea aceasta săvârşită în douăzeci de ani de muncă stăruitoare şi fanatică — va înţelege ce preoţi are încă neamul acesta — mai ales când va afla cât este de retras, de modest, cât este de desinteresat pentru toată zdroaba lui.

O dar pentru tot ce a făcut în sat, ajutat de o tovărăşe înţelegătoare şi devotată, ar trebui ceva mai mult decât o fugară înseilare. — Dar atunci ar dispărea tipul simpatic, *Popa Tanda* din cărţile de cetire — Părintele Hanzu care a împodobit şi-a sfinţit locul.

*

GUVERNUL dlui Maniu a votat o sumă de trei milioane lei pentru acoperirea cheltuielilor împreunate cu serbările şcoalelor dela Blaj. Prin urmare iar alaiu, iar discursuri, iar banchete, iar manifestaţii. N'am avea nimic de zis, dacă ele n'ar costa parale. Dar a face paradă scumpă într'un timp când funcţionarii îşi primesc salariile de mizerie la două-trei luni şi când din pricina crizei economice fără precedent se refuză credite reclamate de necesităţile inexorabile ale celor mai importante instituţii, însemnează cel puţin risipă de oameni neghiobi.

Pentru şcoalele dela Blaj se aranjează alaiu plătit din vistieria ţării cu trei milioane de lei, iar profesorilor dela Academia teologică din Sibiu li se refuză plata salariilor ce li se cuvin!

Autoritatea noastră bisericească n'are nimic de spus la această revoltătoare stare de lucruri?

*

NUMĂRUL nostru festiv, prin bogatul şi selectul său cuprins, ca şi prin distinsa sa execuţie tehnică, a avut darul să stârnească admiraţia unanimă a tuturor cititorilor. Dovadă elogioasele cronici din presă şi numeroasele scrisori primite dela particulari. Pentru noi felicitările nu au decât un singur tâlc, acela care se desprinde şi din îndemnul Sfântului Apostol Pavel: „Una facem: uitând ceeace sânt în urma noastră, ne întindem cât putem spre cele dinainte, alergăm la semn, la răsplata dumnezeeştii chemări de sus ...“ (Fil. 3, 14.)

Cât despre ceice, atât de delicat, ar fi dorit mai multe clişee, îi îndrumăm să citească Ioan 3, 30.

*

UNII autori sau editori au obiceiul de a ne trimite dări de seamă sau anunţuri-reclame despre unele cărţi apărute, ori despre altele ce vor apărea „în viitorul apropiat“. Şi încă fără să ne trimită exemplarul cuvenit pentru a ne da putinţa să verificăm recenzia sau anunţul.

Aducem la cunoştinţa celor interesaţi, că nu publicăm nici o recenzie şi nici un anunţ despre cărţi, cari nu se trimit redacţiei.

N. C.

MĂRUNTE.

— Ruşii au aşezat o universitate antireligioasă în „Casa Culturală Maxim Gorki“ în Petrograd.

— Biserica ortodoxă din Rusia este desbinată în o mulţime de confesiuni. Cea mai puternică este biserica cea veche care stă sub conducerea patriarhului Tychon şi numără 28,700 de parohii. Dar nici în sinul ei nu domneşte duhul de unitate, din care cauză numai foarte greu poate ţinea piept cu duşmanul ei de moarte, cu guvernul sovietic. Bisericile sociale, cari lucrează mână în mână cu sovietele, numără 6200—7000 parohii şi stau sub o conducere sinodală extremistă. Urmează apoi bisericile naţionale, cea din Caucaz cu 3 milioane de suflete, cea autocefală din Ucraina cu 30 episcopi şi 2300 parohii. Mai sunt pe urmă o mulţime de secte mai mărunte.

— In oraşul rusesc Cherson au fost luate cu puterea şi închise toate bisericile creştine şi evreeşti.

— Guvernul turcesc a redus numărul preoţilor mohamedani la 500 şi a închis institutele teologice, până când prin deces sau schimbare de carieră acest număr se va realiza.

— In America sunt 2948 de comunităţi evreeşti, cari pe lângă legea mozaică au acceptat şi Noul Testament, sunt deci iudeo-creştini.

— Trei universităţi în Iaponia au rector creştin, iar alţi doi rectori au soţii creştine.

— Ministerul instrucţiunii japonez a dispus ca *studenţii sau elevii japonezi* să nu fie împiedecaţi în îndeplinirea datorinţelor lor *creştineşti*.

Dr. N. T.